

ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΞΩΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΣΤΟ ΦΟΔΕΛΕ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να επαναπροσδιορίσει τον εξωαστικό χώρο, με σκοπό την αναβίωσή του με βάση την ταυτότητα που έχει διαμορφώσει σε βάθος χρόνου από έναν συνδυασμό πολύπλευρων παραγόντων και με τρόπο που να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες.

Ως περιοχή εστίασης επιλέχθηκε η Κρήτη, ένα νησί με πλούσιο φυσικό κάλλος, το οποίο έχει υποβαθμιστεί και αλλοιωθεί εκτεταμένα από τον μαζικό τουρισμό.

Ξεκινώντας από το επίπεδο της γεωγραφίας, αναπτύσσεται μία μέθοδος ανάγνωσης του χώρου, όπου με επάλληλες εστιάσεις και οριοθετήσεις όλο και μικρότερων χωρικών τμημάτων καταγράφονται, αναλύονται και χαρτογραφούνται ενδογενείς πόροι σε πολλαπλά επίπεδα. Οι πόροι εμπλουτίζονται σταδιακά και ταξινομούνται με τρόπο επαγωγικό σε κατηγορίες ανάλογα με τη φύση και τη χρήση τους. Στη συνέχεια προκύπτουν νοητά δίκτυα που αποτελούνται από ομοειδείς πόρους. Προσδιορίζοντας τη γεωχωρική διάσταση των πόρων, προκύπτουν χωρικές ενότητες, όπου η κάθε μία διακρίνεται από κάποιο συγκριτικό πλεονέκτημα. Έπειτα, δομείται ένα σχέδιο δράσης που μπορεί να εφαρμοστεί συνολικά ώστε να επιτευχθεί η ενεργοποίηση των χωρικών ενότητων.

Ως παράδειγμα εφαρμογής, επιλέχθηκε η χωρική ενότητα του Φόδελε. Η διαδρομή επιλέγεται ως βασικό σχεδιαστικό εργαλείο. Στο μήκος της παραποτάμιας διαδρομής της ενότητας Φόδελε επιλέχθηκαν τρεις κομβικοί σταθμοί προς σχεδιασμό, η είσοδος στη διαδρομή εντός του οικισμού, ένα πλάτωμα αναψυχής και παρατήρησης και ένα αγροτουριστικό κέντρο.

Λέξεις Κλειδιά: Εξωαστικός χώρος, διαδρομές, ενδογενείς πόροι, παραδοσιακοί οικισμοί, εναλλακτικός τουρισμός

Εισαγωγή

Αφορμή για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτέλεσε ο προβληματισμός μας σχετικά με την εγκατάλειψη ή αλλοίωση του χαρακτήρα των παραδοσιακών οικισμών του τόπου μας.

Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο στην εποχή μας, καθώς βιώνουμε το πέρασμα από την πλήρη οικονομική εξάρτηση της ελληνικής υπαίθρου από δραστηριότητες του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα παραγωγής σε αυτήν του τριτογενούς τομέα.

Η δεδομένη οικονομική αλλαγή οδηγεί στην εγκατάλειψη ορισμένων οικισμών από τον ντόπιο, εργασιακά ενεργό, πληθυσμό με σκοπό τη μετανάστευση σε μεγάλα αστικά κέντρα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο μόνιμος πληθυσμός της ελληνικής επαρχίας να απαρτίζεται κυρίως από ηλικιωμένους, εργασιακά μη ενεργούς ανθρώπους. Έτσι, σταδιακά χάνεται η παράδοση και η ιστορία του τόπου, η οποία διατηρούνταν από τους μόνιμους κατοίκους, οι οικισμοί ερειπώνονται, ιδίως κατά τους χειμερινούς μήνες και το παραδοσιακό κτιριακό απόθεμα φθείρεται ή απαλλοτριώνεται για να αντικατασταθεί από σύγχρονες παραθεριστικές κατοικίες.

Όταν, όμως, πρόκειται για περιοχές με ξεχωριστό φυσικό κάλλος, το ενδιαφέρον εστιάζεται στην εκμετάλλευση του χώρου από τον τουριστικό τομέα και κατά κανόνα εκδηλώνεται με τρόπους οι οποίοι επιφέρουν αρνητικές συνέπειες τόσο σε χωρικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Η μαζική εισροή τουριστών τείνει να οδηγήσει στη μετατροπή των οικισμών σε τουριστικό προϊόν - θεματικό πάρκο, εποχικής χρήσης, αλλοιώνοντας την παραδοσιακή μορφή, τις ιδιαιτερότητες και ασχολίες της περιοχής.

Στόχος μας είναι να αποτρέψουμε την αλλοίωση του χαρακτήρα των οικισμών, την εκθεματοποίησή τους, αλλά και την ολική ή εποχική εγκατάλειψή τους. Επιδιώκουμε να δώσουμε εκ νέου ζωή σε οικισμούς που είναι στο όριο του αφανισμού, να αναδείξουμε και να διαφυλάξουμε την ταυτότητά τους. Για την επίτευξη του στόχου αυτού επιδιώκουμε να δημιουργήσουμε με τις επεμβάσεις μας ένα περιβάλλον που προσελκύει νέους ανθρώπους με όρεξη, δυνατότητες, καινοτόμες ιδέες και πρακτικές, ως μόνιμους κατοίκους, οι οποίοι θα συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη των οικισμών με τρόπους που αναδεικνύουν και σέβονται την ιδιαίτερη ταυτότητά τους.

Επιπλέον, αναγνωρίζοντας την αξία του και τη συνεισφορά του τουρισμού στην οικονομία της χώρας μας, δε θα μπορούσαμε παρά να τον εντάξουμε σε ένα σχέδιο ανάπτυξης και ανάδειξης του εξωαστικού τοπίου, όχι όμως με τη μορφή του μαζικού τουρισμού που τείνει να κυριαρχήσει, αλλά με εκείνη του εναλλακτικού τουρισμού. Μέσω του εναλλακτικού τουρισμού δίνεται η ευκαιρία στους επισκέπτες να γνωρίσουν την αυθεντική ποιότητα του κάθε τόπου, τους κατοίκους, τις ασχολίες τους, την ιστορία και το φυσικό τοπίο. Επιπλέον, επιδιώκουμε να δημιουργήσουμε κατάλληλες συνθήκες ώστε να προσέλθουν μακροχρόνιοι νέοι κάτοικοι με βάση τα προσφερόμενα ερευνητικά πεδία και νέες θέσεις εργασίας.

Με τις παραπάνω σκέψεις κατά νου, εστίασαμε στην Κρήτη και συγκεκριμένα τον δήμο Μαλεβιζίου, του νομού Ηρακλείου. Χαρτογραφώντας την περιοχή αυτή και αναλύοντάς την σε πολλαπλά επίπεδα, εντοπίσαμε οικισμούς που βρίσκονται στο μεταβατικό στάδιο της οικονομικής αλλαγής που περιγράφεται παραπάνω. Εξερευνώντας ακόμα περισσότερο τον τόπο, αναγνωρίσαμε τα διάφορα επίπεδα που διαμορφώνουν τις στρώσεις ενός παλιμψηφτού, το οποίο αποτελείται από πολιτισμικά θραύσματα διαφορετικών ιστορικών περιόδων, παραδόσεις, προστατευόμενες περιοχές, γεωλογικούς και φυσικούς σχηματισμούς. Στοιχεία που αξίζει με κάθε τρόπο να διασωθούν. Συστηματοποιώντας τα σημεία ενδιαφέροντος σε διασταυρούμενα χωρικά δίκτυα ταξινομημένα σε κατηγορίες, δημιουργούμε ένα πλέγμα ικανό να αναδείξει τις αρετές μιας περιοχής, να ευαισθητοποιήσει τους επισκέπτες της για τη διαφύλαξη των ιδιαιτεροτήτων της και τελικά να αναζωογονήσει την εξωαστική ζωή. Σε επόμενο στάδιο, αναγνωρίζοντας τη γεωχωρική διάσταση των ενδογενών πόρων και τις ακτίνες επιρροής τους μέσα από προσωπική ερμηνεία, προκύπτουν τέσσερις χωρικές ενότητες με βάση συγκεκριμένα κριτήρια. Ως παράδειγμα εφαρμογής της μεθόδου, επιλέγουμε μία χωρική ενότητα, εκείνη του Φόδελε. Στην

κλίμακα αυτή, τα νοητά δίκτυα των ενδογενών πόρων συμπύσσονται σε τέσσερα επίπεδα ταξινόμησης και διαμορφώνεται το προφίλ των νέων κατοίκων ή επισκεπτών που είναι εφικτό να προσελκύσουμε όπως επίσης τα σενάρια δραστηριοποίησής τους στη χωρικής ενότητα ανάλογα με το χρονικό πλαίσιο παραμονής τους καθ' όλη τη διάρκεια του ημερολογιακού έτους.

Ο στόχος της ενεργοποίησης του εξωαστικού χώρου, έχοντας επιμεριστεί στην ενεργοποίηση κάθε χωρικής ενότητας υποβάλλεται σε περαιτέρω μικρότερα και πιο εφικτά στάδια καθώς αναγνωρίζονται χωρικές υποενότητες σύμφωνα με κριτήρια που ορίστηκαν σε μεγαλύτερη κλίμακα και φαίνεται να πληρούνται σε ικανοποιητικό βαθμό. Οι ενδογενείς πόροι που συμπεριλαμβάνονται στα όρια κάθε υποενότητας αφού αξιολογηθούν ανάλογα με το επίπεδο ταξινόμησης στο οποίο ανήκουν και την κατάστασή τους ως ενεργοί, λανθάνοντες ή ανενεργοί, κληρονομούν την ταυτότητά τους σε αυτήν λαμβάνοντας υπόψη την αριθμητική ή/και ποιοτική υπεροχή ενός επιπέδου. Η αναβίωση κάθε υποενότητας δύναται πλέον να συμβεί, όταν περιλαμβάνει τουλάχιστον έναν ενεργό πόρο και είναι εύκολα προσβάσιμη από τον πλησιέστερο οικισμό. Ως επόμενος στόχος, εμφανίζεται η σύνδεση όλων των υποενότητων μέσω διαδρομών, με τους ενδογενείς πόρους να λαμβάνουν το ρόλο των σταθμών και του λόγου διάσχισής αυτών των διαδρομών.

Στο τέλος της μεθόδου, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι κρίνεται απαραίτητος ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός των αναγκαίων συνθηκών για την ενεργοποίηση κάθε υποενότητας, δηλαδή, η δημιουργία κεντρικών ενεργών πόρων σε σημεία όπου απουσιάζουν ή βρίσκονται σε ανενεργή κατάσταση. Στη χωρική ενότητα Φόδελε σχεδιάστηκαν περιπατητικές και ποδηλατικές διαδρομές σε όλη την έκτασή της και κατόπιν επιλέχθηκαν τρεις υποενότητες στις οποίες σχεδιάστηκαν ισάριθμοι πόλοι έλξης για την ανάδειξη των υφιστάμενων ενδογενών πόρων, αλλά και της διαδρομής. Ένα πλάτωμα αναψυχής και παρατήρησης, ένα αγροτουριστικό κέντρο και η είσοδος της παραποτάμιας διαδρομής εντός του οικισμού Φόδελε, συμπληρώνουν την πρότασή της μεθόδου προσέγγισης, ανάλυσης και σχεδιασμού του χώρου που αναπτύξαμε.

Το παραπάνω εγχείρημα, δε θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς τη βοήθεια σημαντικών ανθρώπων για την εξέλιξη της διπλωματικής μας. Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά, τον Πρόεδρο της κοινότητάς Φόδελε Λάμπη και τον αντιπρόεδρο Μανώλη, το ζεύγος Καναράκη που μας φιλοξένησε στο νησί, το Στέφανο Τσιγνινό για τους πολύτιμους χάρτες που μας πρόσφερε, αλλά και τις οικογένειές μας για τη στήριξη καθ' όλη τη δύσκολη χρονιά που προηγήθηκε. Τέλος, οι σημαντικότεροι άνθρωποι για την πορεία της διπλωματικής μας εργασίας δε θα μπορούσαν παρά να είναι οι επιβλέπουσες καθηγήτριές μας, Κωνσταντινίδου Έλενα και Κλαμπασέα Ειρήνη, αλλά και η σύμβουλος Τσακανίκα Ελευθερία, τις οποίες εκτιμάμε και ευγνωμονούμε απεριόριστα.

Κάδρο 1: Η Κρήτη

Η Κρήτη είναι το μεγαλύτερο νησί της Ελλάδας και εκτείνεται από τα δυτικά προς τα ανατολικά και οριοθετείται από γεωμορφολογικά όρια αφού βρέχεται περιμετρικά από θάλασσα, στο βορρά από το Κρητικό και νότια από το Λυβικό Πέλαγος. Σε επίπεδο γεωμορφολογίας, παρουσιάζει έντονο ανάγλυφο καθώς σε αυτή συναντώνται τα Λευκά όρη, ο Ψηλορείτης και η Σητεία, τρία φυσικά μνημεία ενταγμένα στο δίκτυο της UNESCO, τα οποία αποτελούν και διεθνείς ενδογενείς πόρους για την περιοχή αυτή.

Στο χάρτη παρουσιάζονται τοπικά γεωπολιτικά όρια, η διαμερισματοποίησή της σε τέσσερις νομούς (Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου, Λασιθίου). Οι πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι του νησιού είναι οι πρωτεύουσες των νομών της, αλλά στο νησί εντοπίζονται επίσης πολυάριθμοι δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι, μεγάλα οικιστικά κέντρα, αξιόλογης, ιδίως τοπικής, σημασίας.

Η Κρήτη, ως νησί με διεθνή αναγνώριση τόσο για το φυσικό της πλούτο όσο και για τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς που φιλοξενεί, αποτελεί πόλο έλξης εκατομμυρίων επισκεπτών ετησίως ιδίως την καλοκαιρινή περίοδο. Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζεται και στις ζώνες τουριστικής ανάπτυξης που έχουν καταγραφεί στο Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας Κρήτης με την ήπια και ελεγχόμενη ανάπτυξη να εντοπίζεται στην ορεινή ενδοχώρα, ενώ η εκτεταμένη, στις παράκτιες περιοχές πλησίον των διεθνών πυλών εισόδου, με αποτέλεσμα την υποβάθμιση του φυσικού τοπίου. Πιο συγκεκριμένα το νησί διαθέτει εννέα μεγάλα λιμάνια και τρία αεροδρόμια με τη συντριπτική πλειοψηφία αυτών να τοποθετούνται στο βόρειο τμήμα της, γεγονός που εμποδίζει τον ισομερή καταμερισμό του μαζικού τουρισμού που καταφθάνει στο νησί, μεγεθύνοντας το χωρικό αποτύπωμα της ανθρωπίνης δραστηριότητας και δυσχεραίνοντας την κατάσταση ιδίως στο βορρά.

Κάδρο 2: Νομός Ηρακλείου

Τα όρια του νομού Ηρακλείου καθορίζονται από γεωπολιτικούς παράγοντες, σύμφωνα με τέτοιους, διαμερισματοποιείται επίσης και σε δήμους. Το μεγαλύτερο οικιστικό κέντρο του νομού είναι η μητροπολιτική περιοχή της πόλης του Ηρακλείου, εκεί όπου συναντώνται τέσσερις διεθνείς πύλες εισόδου για το νησί. Το σύνολο του βόρειου παράκτιου μετώπου του νομού Ηρακλείου ανήκει στην ευρεία ζώνη ανάπτυξης τριτογενούς τομέα και οικιστικών δραστηριοτήτων, όπως αναφέρεται στο ΓΠΣ Ηρακλείου Κρήτης, και ταυτίζεται με μία από τις χωρικές ενότητες υποβαθμισμένων τοπίων λόγω έντονης τουριστικής δραστηριότητας του Χωροταξικού Σχεδίου Περιφέρειας Κρήτης.

Η γεωμορφολογία του νομού παρουσιάζει έντονες μεταβολές από το παράκτιο μέτωπο προς την ενδοχώρα, ιδίως στο βορειοανατολικό τμήμα του, όπου συναντάται το Γεωπάρκο Ψηλορείτη, το οποίο ανήκει και στο Διεθνές Δίκτυο Γεωπάρκων της UNESCO, ως περιοχή ιδιαίτερης γεωλογικής σημασίας, σπανιότητας και κάλλους, με σκοπό τη διαφύλαξη της γεωλογικής του κληρονομιάς. Εντός και εκτός του γεωπάρκου το έδαφος καλύπτουν επίσης περιοχές Natura 2000 και καταφύγια άγριας ζωής για την προστασία της ενδημικής πανίδας και χλωρίδας. Στο σύνολό τους, τα παραπάνω τοπία αποτελούν ενδογενείς πόρους εθνικής και διεθνούς εμβέλειας, καθορίζοντας την ιδιαίτερη ταυτότητα του φυσικού τοπίου του Νομού.

Κάδρο 3: Δήμος Μαλεβιζίου

Για περαιτέρω ανάλυση περιοχής επιλέχθηκε ο Δήμος Μαλεβιζίου, οποίος βρέχεται στο βορρά από θάλασσα με το παράκτιο μέτωπό του να αντιμετωπίζει τα προβλήματα που προαναφέρθηκαν λόγω της μαζικής εισροής τουρισμού. Το Μαλεβίτσι χωρίζεται σε τρεις δημοτικές ενότητες (Γαζίου, Τυλίσου και Κρουσώνα) οι οποίες πήραν το όνομά τους από τα ομώνυμα μεγαλύτερα οικιστικά κέντρα που περιλαμβάνουν, με το Γάζι να διαδραματίζει τη σημαντικότερο ρόλο λόγω της κοντινής απόστασής του από την πόλη του Ηρακλείου και της άμεσης σύνδεσής τους μέσω του οδικού δικτύου.

Η πρόσβαση στο δήμο εξασφαλίζεται από την πρόσφατη κατασκευή του Βόρειου Οδικού Άξονα (ΒΟΑΚ), το δευτερεύον και το επαρχιακό οδικό δίκτυο. Από το χάρτη καθίσταται σαφές ότι μεγάλα τμήματα της ενδοχώρας του δήμου δεν είναι άμεσα προσπελάσιμα, γεγονός που μειώνει την επισκεψιμότητά τους σε αντίθεση με το παράκτιο μέτωπο όπου το οδικό δίκτυο είναι πιο πυκνό.

Οι καλύψεις γης στο Δήμο Μαλεβιζίου αποτελούνται από μεγάλες εκτάσεις ελαιώνων, αμπελώνων αλλά και σκληροφυλλικής βλάστησης στις ορεινές, πιο άγονες περιοχές. Τα βοσκοτόπια μαρτυρούν επίσης την παράδοση της οικονομικής εξάρτησης από τον πρωτογενή τομέα που συνήθιζε να υπάρχει στις ασχολίες των ντόπιων κατοίκων έως μερικές δεκαετίες νωρίτερα. Ως μοναδικό στοιχείο στα βορειοδυτικά του Δήμου εμφανίζονται οι ενδημικές ποικιλίες οπωροφόρων δέντρων (πορτοκαλιές, λεμονιές κ.α), οι οποίες αποτελούν τοπικούς ενδογενείς πόρους προς αξιοποίηση.

Στην προσπάθειά μας να κατανοήσουμε τα ενδογενή χαρακτηριστικά του τόπου, εντοπίσαμε πόρους εθνικής και τοπικής εμβέλειας στην κλίμακα ολόκληρου του Δήμου. Στη συνέχεια ταξινομήσαμε ομοειδείς πόρους με επαγωγικό τρόπο, από το ειδικό στο γενικό, ανάλογα με τη χρήση και τη φύση τους σε 21 υποκατηγορίες. Για την αποτελεσματικότερη διαχείριση της συλλεγόμενης πληροφορίας και αφότου εντοπίσαμε κοινά σημεία μεταξύ των υποκατηγοριών, επαναλάβουμε την ίδια διαδικασία, και διαμορφώσαμε 7 κατηγορίες ενδογενών πόρων. Τέλος, ενώσαμε τα σημεία που αντιστοιχούν σε κάθε σημείο ενδιαφέροντος σχηματίζοντας 7 νοητά δίκτυα (θρησκευτικό, ιστορικό, φυσιολατρικό, γεωλογικό, υδάτινο, διαμονής και κοινωνικό), ένα για κάθε κατηγορία. Η αλληλοδιαπλοκή των διαφορετικών δικτύων καθιστά ορατό τον πλούτο κάθε τόπου σε ενδογενείς πόρους πάνω στους οποίους μπορεί να βασιστεί η αναβίωσή του. Η μέθοδος αυτή μπορεί να επαναλαμβάνεται σε όλο και μικρότερες κλίμακες εμπλουτίζοντας τους πόρους ανάλογα με το επίπεδο επιρροής τους.

Κάδρο 4: Περιοχή Μελέτης

Η επιλεγμένη περιοχή μελέτης οριοθετείται με βάση γεωμορφολογικούς αλλά και ποιοτικούς παράγοντες. Στα βόρεια και ανατολικά, το όριο της καθορίζεται από την ακτογραμμή της Κρήτης, στα νότια από το Φαράγγι του Αλμυρού και το καταφύγιο άγριας ζωής, ως περιοχή κατά την οποία διακόπτεται η δυνατότητα ανθρώπινης δραστηριότητας και στα δυτικά από την κοιλάδα του Φόδελε, μιας και η οροσειρά που έπεται στην ίδια κατεύθυνση εμποδίζει την άμεση επικοινωνία με την περιοχή μελέτης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα χωρικά δίπολα της επιλεγμένης περιοχής τα οποία αποτέλεσαν αρχιτεκτονική και ηθική πρόκληση, απαιτώντας κατάλληλο χειρισμό. Στο σημείο αυτό, συνδυάζεται η ενδοχώρα με το παράκτιο μέτωπο, το υποβαθμισμένο παράλιο τοπίο με τις προστατευόμενες ζώνες φυσικού κάλλους και άγριας ζωής, όπως επίσης τα ανεξερεύνητα δύσβατα τοπία με τους πόλους έλξης μαζικού τουρισμού.

Η ερμηνευτική προσέγγιση της οριοθέτησης της περιοχής μελέτης εκτός από τη γεωμορφολογική είναι η εξής: στα βορειοανατολικά εκτείνεται μια ζώνη έντονης τουριστικής δραστηριότητας η οποία διαδέχεται τη μεταβατική περιοχή από τον ΒΟΑΚ ως το όριο του γεωπάρκου Ψηλορείτη. Στα δυτικά, η γραμμική έκταση των πορτοκαλεώνων ως σημαντική και μοναδική κάλυψη γης στην περιοχή μελέτης και στα νότια το καταφύγιο άγριας ζωής ως τοπικό όριο της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Στην περιοχή μελέτης συναντώνται τέσσερις μεγαλύτεροι οικισμοί και αρκετοί μικρότεροι σε μικρή χιλιομετρική απόσταση από την πόλη του Γαζίου με την οποία έχουν ισχυρούς δεσμούς εξάρτησης, συχνά σε καθημερινή βάση. Η επικοινωνία μεταξύ οικισμών και των μεγάλων πόλεων εξασφαλίζεται μέσω του ΒΟΑΚ και του δευτερεύοντος οδικού δικτύου, ενώ η επικοινωνία μεταξύ των μικρών οικιστικών κέντρων καθίσταται δυνατή μέσω του επαρχιακού δικτύου. Ο οικισμός της Τυλίσσου είναι ο μεγαλύτερος πληθυσμιακά πλησιάζοντας τις 3.000, ενώ εκείνος του Φόδελε ο ασθενέστερος, παραμένοντας τριψήφιος.

Οι οικισμοί Φόδελε, Ρογδιά και Τύλισσος βρίσκονται εντός του γεωπάρκου Ψηλορείτη, ένα μνημείο της φύσης, ενώ η Αχλάδα έξω από αυτό και πλησιέστερα στην τουριστική παραθαλάσσια περιοχή της Αγίας Πελαγίας.

Η οικονομία των οικισμών, όπως άλλωστε ισχύει για το μεγαλύτερο μέρος της Ελλάδας και αποτέλεσε την αφορμή της διπλωματικής μας εργασίας, στηρίζεται πλέον στον τριγενή τομέα παραγωγής σε αντίθεση με την πρότερη συνθήκη της πρωτογενούς παραγωγής όπου αποτελούσε τον κανόνα. Πιο συγκεκριμένα, η κοντινή τους απόσταση από διεθνείς πύλες εισόδου στο νησί και η παράλια τοποθεσία τους, έχει στρέψει την οικονομία τους σε υπηρεσίες εστίασης και βραχυχρόνιας εποχιακής διαμονής, κατά ένα μεγάλο ποσοστό.

Τα δίκτυα στην περιοχή μελέτης

Στην κλίμακα της περιοχής μελέτης οι ενδογενείς πόροι του τόπου εμπλουτίζονται με όρους τοπικής εμβέλειας σε αντίθεση με μεγαλύτερες κλίμακες όπου αναγνωρίζονταν σημαντικά τοπόσημα εθνικής ή/και διεθνούς αναγνώρισης.

Οι ομοειδείς πόροι ταξινομούνται σε 21 υποκατηγορίες και στην συνέχεια ομαδοποιούνται ανάλογα με τη χρήση και τη φύση τους σε 7 μεγαλύτερες κατηγορίες. Στη συνέχεια σχηματίζονται 7 ομώνυμα δίκτυα (θρησκευτικό, φυσιολατρικό, γεωλογικό, ιστορικό, διαμονής, υδάτινο και κοινωνικό).

Μοχλός ενεργοποίησης της περιοχής είναι το ανθρώπινο δυναμικό που την κατοικεί και οι αλληλέγγυες, αυτό-οργανωμένες δράσεις που υποκινεί, οι οποίες συνοψίζονται στο κοινωνικό δίκτυο.

Χωρική ερμηνεία δικτύων - μεθοδος χαρτογράφησης

Επόμενο στάδιο της μεθόδου που προτείνεται, είναι η προβολή, των νοητών κουκίδων που απαρτίζουν τα δίκτυα, στο έδαφος, με σκοπό την αναγνώριση της γεωχωρικής διάστασης των ενδογενών πόρων. Κατόπιν, προσδιορίζεται η ακτίνα επιρροής κάθε πόρου, ως ομόκεντροι κύκλοι, ανάλογα με την έκταση που καταλαμβάνει, το σχήμα και το βαθμό αναγνώρισης του από το περιβάλλον του. Στο σημείο αυτό, καθίσταται διακριτό το γεγονός ότι ομοειδείς πόροι έλκονται μεταξύ τους όταν βρίσκονται σε κοντινή απόσταση, παραμορφώνοντας την περιοχή επιρροής που ορίστηκε προηγουμένως, καθώς οι επισκέπτες που προσελκύουν, συνήθως τους προσεγγίζουν αμφοτέρους.

4 Διακριτές χωρικές ενότητες

Μετά την ολοκλήρωση του προσδιορισμού της γεωχωρικής επιρροής κάθε πόρου, προκύπτει ένα μείγμα ενδογενών πόρων στο έδαφος, το οποίο μας οδηγεί στην ανάγκη δημιουργίας τεσσάρων ενιαίων χωρικών ενοτήτων με βάση τις πυκνώσεις που δημιουργούνται. Τα όρια των χωρικών ενοτήτων προκύπτουν λαμβάνοντας υπόψη τη γεωμορφολογία, την εγγύτητα των πόρων και τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ τους, μέσω του υπάρχοντος οδικού δικτύου. Κοινός τόπος για τη διαμόρφωση των ενοτήτων είναι τρία βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να πληρούνται. Αρχικά, να περιλαμβάνουν έναν οικισμό-πυκνωτή, το μοχλό ενεργοποίησης κάθε χωρικής ενότητας, έπειτα, ένα μείγμα διαφορετικών πόρων, οι οποίοι να ανήκουν και στα 4 επίπεδα ταξινόμησης (πολιτισμός, φυσικό περιβάλλον, οικονομία και διοίκηση) με σκοπό την ανάδειξη της πολυδιάστατης ταυτότητας κάθε τύπου και τέλος, να απευθύνονται σε συγκεκριμένους χρήστες, οι οποίοι προσδιορίζονται παράλληλα με τα σενάρια δραστηριοποίησης στα επίπεδα που κατηγοριοποιήθηκαν οι πόροι και το χρονικό πλαίσιο παραμονής των χρηστών στην χωρική ενότητα.

Πρόταση

Σε συνέχεια της αναγωγής από 7 δίκτυα σε 4 επίπεδα ταξινόμησης των πόρων, διερευνούμε πως αυτά αλληλοδιαπλέκονται και αλληλοσυσχετίζονται μεταξύ τους χωρικά και νοητά. Συνδυάζοντας, για παράδειγμα, το επίπεδο της οικονομίας με τα επίπεδα της φύσης και πολιτισμού, παράγονται ενδιαφέροντες συνδυασμοί, που μας οδηγούν σε προτάσεις δραστηριοτήτων που βασίζονται στα ενδογενή χαρακτηριστικά του τόπου. Παράλληλα, αποσαφηνίζεται το προφίλ των ομάδων χρηστών που δύναται να προσελκύσουν οι συγκεκριμένες δραστηριότητες. Παρέχοντας σε αυτές τις ομάδες συνθήκες προσβασιμότητας και διαμονής, μπορούμε πλέον να οργανώσουμε ένα ρεαλιστικό πλάνο ενεργοποίησης της χωρικής ενότητας.

Τις ομάδες χρηστών τις ταξινομούμε με βάση το χρόνο παραμονής τους στο χώρο, τον οποίο εκτιμούμε στα πλαίσια διαμόρφωσης των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Είναι σκόπιμο, ο τόπος να είναι ενεργός για εκτεταμένη χρονική περίοδο και σε ισορροπημένο επίπεδο, σε αντιδιαστολή με την μαζική εισροή τουριστών (βραχυχρόνια παραμονή) για την καλοκαιρινή περίοδο (περιορισμένη χρονική διάρκεια).

Οι μόνιμοι κάτοικοι, έχουν να κερδίσουν γνώση, βοήθεια, απασχόληση. Οι νέοι κάτοικοι, θα βρουν ένα τόπο που τους ελκύει, θα ικανοποιούνται οι βασικές τους ανάγκες και θα προσφέρουν παράλληλα στον τόπο αυτό. Οι επισκέπτες μπορούν να διαμένουν για μέρες, εβδομάδες ή και πολλούς μήνες, προκειμένου να πραγματοποιήσουν την πρακτική τους άσκηση, ή να βιώσουν ολόκληρη την περίοδο συλλογής και επεξεργασίας των αγαθών, να μάθουν τις παραδοσιακές τεχνικές ή και να ανταλλάξουν γνώση προτείνοντας νέες σύγχρονες μεθόδους. Οι χρήστες αυτοί μπορεί να είναι αγρότες, κτηνοτρόφοι, γεωπόνοι, ερευνητές, εναλλακτικοί τουρίστες. Οι παλιοί θα μεταλαμπαδεύσουν τις γνώσεις τους, θα μπορέσουν να φιλοξενήσουν με τον μοναδικό τους τρόπο τους επισκέπτες τους. Αν το θελήσουν, οι άνθρωποι θα οργανωθούν σε ομάδες και συνεταιρισμούς, και με όρους αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας, και θα μπορέσουν να βοηθήσουν ανθρώπους σε ανάγκη και μη, αλλά και να αποκτήσουν οικονομικό όφελος από αυτή τη διαδικασία. Η αναζωογόνηση του τόπου δεν θα ωφελήσει μεμονωμένα ορισμένες ομάδες ατόμων, αλλά ολόκληρη την κοινότητα, ποιοτικά, πολιτιστικά και οικονομικά.

Για να πραγματοποιήσουμε τις παραπάνω συνθήκες, συνδυάζουμε τους ενδογενείς πόρους (υλικούς πόρους και κοινωνικούς που αποτελούν μοχλούς ενεργοποίησης, όπως έχουμε ήδη αναφέρει) και εξωγενείς τάσεις ώστε να οργανώσουμε την πρότασή μας. Οι εξωγενείς τάσεις διαμορφώνουν το πλαίσιο της χρονικής περιόδου και των δυνατοτήτων της περιοχής, προκειμένου να καταστεί το πλάνο μας ρεαλιστικό και εφικτό. Αυτές είναι οι προθέσεις και τα έργα των θεσμικών φορέων και της περιφερειακής και δημοτικής διοίκησης, είναι οι τάσεις του πληθυσμού σε οικονομικό, γεωγραφικό, δημογραφικό επίπεδο, είναι οι δράσεις των συνεταιρισμών και των συλλόγων της περιοχής, οι δράσεις των δικτύων εθνικής και υπερεθνικής εμβέλειας όπως το δίκτυο Natura, το δίκτυο γεωπάρκων κλπ. Στην επόμενη σελίδα καταγράφουμε αναλυτικά τις υφιστάμενες και προγραμματιζόμενες δράσεις όπως αυτές αναλύονται στα πιο πρόσφατα Περιφερειακά, Ρυθμιστικά, Γενικά Πολεοδομικά σχέδια και επιχειρησιακά προγράμματα της Κρήτης, του νομού Ηρακλείου και του Δήμου Μαλεβιζίου. Η πρότασή μας χρησιμοποιεί ως μοχλούς ενεργοποίησης όλη τη γκάμμα των δυνατοτήτων και ευκαιριών που προσφέρονται, και επιδιώκει να ανατρέψει τα εμπόδια και τις απειλές μέσα από αυτό το πλάνο.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

*ενδογενές δυναμικό
μοχλοί ενεργοποίησης*

Δίκτυο Αγροτικών Συνεταιρισμών
Δίκτυο Γυναικείων Συνεταιρισμών
Δίκτυο Πολιτιστικών Συλλόγων
Δίκτυο Δομών Κοινωνικής Αλληλεγγύης
Δίκτυο Δομών Δημιουργικής Απασχόλησης

Πολιτιστικός Σύλλογος Γαζίου

Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος Αχλάδας
Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Ροδιάς
Πολιτιστικός Σύλλογος Παλαιοκάστρου
Πολιτιστικός Σύλλογος Φόδελε
"Δομήνικος Θεοτοκόπουλος"
Αγροτικός Οικοτεχνικός Αγροτουριστικός
Συνεταιρισμός Γυναικών Μαράθου
Αγροτικός Συνεταιρισμός Μαράθου
Αγροτικός Συνεταιρισμός Ροδιάς
Αγροτικός Συνεταιρισμός Φόδελε
Σύλλογος Γυναικών Δ. Μαλεβιζίου "Μαλβάζια"
Σύλλογος Κοινωνικής Αλληλεγγύης Ροδιάς "Ανασεμιά"
Ιατρείο Κοινωνικής Αλληλεγγύης και
Κοινωνικό Φαρμακείο
Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Γαζίου
και ΚΔΑΠ-ΜΕΑ Γαζίου

ΤΑΣΕΙΣ

εξωγενείς παράγοντες

ΙΤΕ - Ίδρυμα Τεχνολογικών Ερευνών
Πανεπιστήμιο Κρήτης
Δίκτυο Γεωπάρκων
Δίκτυο Natura
Δίκτυο Προστατευόμενων περιοχών
Δήμος Ηρακλείου
Δήμος Γαζίου τάσεις προαστιοποίησης/τριτογενοποίησης αλλοίωση λόγω μαζικού τουρισμού πολυτεμαχισμένος αγροτικός κλήρος
μετανάστευση, ανεργία
αναπτυξιακές προοπτικές
Διοργάνωση Επικοινωνιακών Γεγονότων
Ανάδειξη περιοχών προστασίας με αναφορά στα δίκτυα μικρών οικισμών βελτίωση των μεθόδων καλλιέργειας και κτηνοτροφίας προβολή
αγροδιατροφικής κρητικής διατροφής
χειροτεχνία, φάρμες υγιεινής διατροφής
φεστιβάλ μαγειρικής
Προγράμματα απασχόλησης της υπαίθρου
Επέκταση του ερευνητικού κέντρου του Πανεπιστημίου
Διασύνδεση τεχνολογίας και ερευνητικής δραστηριότητας
Επέκταση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
Διαφοροποίηση του Τουριστικού Χαρακτήρα
Υποδομές και Εγκαταστάσεις

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΖΟΜΕΝΑ - ΕΚΤΕΛΟΥΜΕΝΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ (ΓΠΣ ΜΑΛΕΒΙΖΙΟΥ)

[1 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ]

[1.1: Προστασία και διαχείριση Φυσικών Πόρων]

[1.1.2 προς αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και υδάτων]

...Συνεργασία με τους πολιτιστικούς συλλόγους: παζάρια οικολογικής συνείδησης

[1.1.3 Διαμόρφωση οικολογικής συνείδησης]

...Δημιουργία Εθελοντικών Περιβαλλοντικών Ομάδων (Φίλοι Κέρης, Φίλοι Αλμυρού) και δικτύωσή τους

...Ανάδειξη και κύρηξη σημαντικών δέντρων ως μνημεία της φύσης

...Επιμόρφωση δημοτών και μαθητών

...Ίδρυση Φορέα/Γραφείου οικολογικής παιδείας

[1.3 Οικιστική και Πολεοδομική Ανάπτυξη]

[1.3.3 προς αναβάθμιση και επέκταση του αστικού πρασίνου]

_Αξιοποίηση και διαμόρφωση άλσους της Τ.Κ. Φόδελε

[1.3.5 Αξιοποίηση περιοχών για τη δημιουργία κοινόχρηστων & κοινωφελών χώρων.]

_Ανάπλαση της πλατείας και του δασυλλίου αναψυχής στην Τ.Κ. Φόδελε.

[2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΠΑΙΔΕΙΑ, ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ]

[2.1 Κοινωνική Ανάπτυξη, Μέριμνα και Ενσωμάτωση]

[2.1.2 προς βελτίωση υφιστάμενων και δημιουργία νέων προγραμμάτων και δομών κοινωνικής φροντίδας, μέριμνας και ενσωμάτωσης]

_Κέντρο αποκατάστασης ψυχικής υγείας.

_Μελέτη ίδρυσης ΚΗΦΗ και σε άλλους οικισμούς.

[2.1.4 προς Κοινωνική Προστασία και Αλληλεγγύη]

_Δημιουργία δημοτικού κήπου οπωροκηπευτικών (λαχανόκηπο)

_Δημιουργία Κοινωνικού Παντοπωλείου

_Ενημερωτικές εκδηλώσεις-ημερίδες διαπαιδαγώγησης, επιμόρφωσης, παιδείας και ψυχολογίας

_Σύσταση Τοπικού Δικτύου – Επιτροπής Κοινωνικής Μέριμνας και Αλληλεγγύης.

[2.2 Εκπαίδευση]

[2.2.2 προς ανάπτυξη υποδομών εκπαίδευσης και δημιουργικής απασχόλησης]

_Ίδρυση κέντρου επαγγελματικής κατάρτισης

_Ίδρυση δημοτικού εργαστηρίου μουσικής, καλών τεχνών και γευσιγνωσίας

[2.4 Τουρισμός]

[2.4.1 προς ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού]

_Τοποθέτηση infokiosk στους επισκέψιμους χώρους

_Ανάδειξη περιπατητικών διαδρομών στην ενδοχώρα τους Δήμου και στα ορεινά του τμήματα

_Χρηματοδότηση αρχαιολογικών ερευνών

_Δημιουργία δικτύου περιπατητικών διαδρομών

_Δημιουργία Καταφυγίων και διαδρομών για ορειβατικό τουρισμό

_Δημιουργία κέντρου γαστροτουρισμού

_Δημιουργία μαρίνας και υποδομών στο λιμάνι της Παντάνασσας και θαλάσσιες διαδρομές προς Φόδελε και Αγία Πελαγία με ημερόπλοια

_Δημιουργία μουσείων, πολιτιστικών δρώμενων, γαστρονομίας, αναβάθμισης μνημείων θρησκευτικής σημασίας

_Τουρισμός για τρίτη ηλικία

_Τουρισμός και Φεστιβάλ εμπορίου

_Ανάδειξη όλων των μονοπατιών του δήμου και μελέτη διασύνδεσης με μονοπάτια του Μονονάυτη, της Αγίας Πελαγίας, της Λυγαριάς και του Μαδέ

[2.4.3 προς αξιοποίηση υφιστάμενων και δημιουργία νέων υποδομών για πολιτιστική χρήση]

_ανάδειξη υφιστάμενων μνημείων (παλιός νερόμυλος "Στου Κούκου" και ενετικής έπαυλης των καλλέργηδων στη Ροδιά και του μουσείου Δ. Θεοτοκόπουλου στο Φόδελε

_Δημοτικό παρατηρητήριο τουρισμού

_Μουσείο Μάχης Κρήτης στη Ροδιά

_Παρασκευαστήριο και Μουσείο Κρητικής διατροφής στην Αχλάδα.

ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

[1 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ]

[Γάζι <http://www.silogsgaziou.gr/>]

_Μουσική

_Ζωγραφική
_Θεατρικό Παιχνίδι
_Αθλητισμός και Χορός (παραδοσιακοί Κρητικοί χοροί ή άλλοι χοροί, πολεμικές τέχνες)
_Εκμάθηση Ηλεκτρονικών Υπολογιστών

[Αχλάδα - <https://www.facebook.com/iloveachlada/>]

_Ημερίδες
_Εθελοντικές δράσεις
_Κουκλοθέατρο
_Εκμάθηση παραδοσιακών χορών
_Κοινωνικό Φροντιστήριο

[Φόδελε - <http://www.psfodele.gr/>]

_Πολιτιστικά και Μουσικά δρώμενα
_Πολιτιστικό Φεστιβάλ Φόδελε
_Θεατρικές Παραστάσεις
_Διοργάνωση Αγώνα Δρόμου "η καρδιά τους Παιδιού"
_Εκδρομές και Κοινές δράσεις

[Ροδιά]

[Μάραθος]

[2 ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ]

[Ανασεμιά Ροδιάς]

_Πολιτιστικά και Μουσικά δρώμενα

[3 ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ]

[Το Ξομπλιαστό κουλουράκι]

_Γαστρονομικός τουρισμός

[4 ΔΡΑΣΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ]

[Ενωτική Κίνηση - Το Φόδελε Μπροστά]

[5 ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ]

Η ΠΡΟΤΑΣΗ

Λαμβάνοντας υπ' όψην όλα τα παραπάνω, δομούμε μια πρόταση όπου εικεντρωνόμαστε στους εξής τομείς δραστηριοτήτων

1.Εναλλακτικός Τουρισμός: Συνδυασμός πόρων Φυσικού Περιβάλλοντος και Οικονομίας | Μοχλός ενεργοποίησης: τα δίκτυα Νατούρα και Γεωπάρκων, Τουριστικοί οδηγοί, Ομάδες πολιτών | Δραστηριότητες: Φυσιολατρικός, Θρησκευτικός, Αρχαιολογικός, Γεωλογικός Τουρισμός (Μικροπρόθεση επίσκεψη και Μεσοπρόθεση Απασχόληση), σε συνδυασμό με κίνητρα προσέλκυσης Ερευνητικού Δυναμικού | Ενδιαφερόμενοι: Επισκέπτες, Γεωλόγοι, Ιστορικοί, Αρχαιολόγοι, Ξεναγοί, Δάσκαλοι, Εκπαιδευτικοί, Περιβαλλοντολόγοι, Μαθητές/Φοιτητές

2.Ενεργοποίηση της πρωτογενούς παραγωγής και Δευτερογενούς Δραστηριότητας: Συνδυασμός Φύσης, Οικονομίας και Διοίκησης | Μοχλός ενεργοποίησης: Συνεταιρισμοί, Αγροτουριστικά Δίκτυα, Κίνητρα προσέλκυσης ερευνητικού δυναμικού | Δραστηριότητες: Αγροτουρισμός, Γαστρονομικός, συνεδριακός Τουρισμός, Ερευνητική δραστηριότητα, βελτιστοποίηση παραγωγής | Ενδιαφερόμενοι: Επισκέπτες, Ερευνητές, Γεωπόνοι, Αγρότες, Κτηνοτρόφοι, Δάσκαλοι, Μάγειρες, Γραφίστες, Πωλητές, Μεταφορείς

3.Καλλιτεχνικές Δραστηριότητες και Πολιτισμός: Συνδυασμός Πολιτισμού και Διοίκησης | Ενεργοποίηση μέσω Πολιτιστικών Δομών | Δραστηριότητες: Επισκέψεις, Φεστιβάλ | Ενδιαφερόμενοι: Διοργανωτές, Έμποροι, Επισκέπτες, Καλλιτέχνες, Μουσικοί, Ζωγράφοι, Τεχνίτες, Μόδιστροι, Γλύπτες

4. Εκπαιδευτικές και Αλληλέγγυες Δραστηριότητες: Συνδυασμός Πολιτισμού, Οικονομίας και Διοίκησης | Ενεργοποίηση μέσω Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δομών | Δραστηριότητες: Εναλλακτικός τουρισμός, Κοινωνικές δράσεις, Κοινωνική κουζίνα, Κοινωνικό Ιατρείο, Εκπαίδευση νηπίων, παιδιών και ηλικιωμένων | Ενδιαφερόμενοι: Επισκέπτες, Αρχιτέκτονες, Αρχαιολόγοι, Ιστορικοί, Καλλιτέχνες, Νηπιαγωγοί, Δασκάλοι, Κοινωνικοί Λειτουργοί, Ψυχολόγοι, Ιατροί, Μάγειρες, Εκπαιδευτικοί, Ομιλητές, Ξεναγοί, Περιβαλλοντολόγοι, Γυμναστές

Στο επόμενο κεφάλαιο, και με βάση αυτές τις κατευθύνσεις, θα διερευνήσουμε πώς μπορούμε να εφαρμόσουμε στην πράξη τις προτάσεις μας, στον συγκεκριμένο χώρο και με ποιο τρόπο.

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΦΟΔΕΛΕ - ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Η χωρική ενότητα Φόδελε προέκυψε από την εγγύτητα του μείγματος των πόρων που συναντάται στην περιοχή και τη γεωμορφολογία της που διαμορφώνεται από την κοιλάδα του ποταμού Παντομάτρη και τα όρη που την περιβάλλουν. Ο σημαντικότερος παράγοντας της ενότητας είναι ο πυκνωτής οικισμός Φόδελε, απ' όπου προέκυψε και το όνομά της, χωρίς τον οποίο θα απουσίαζε ο μοχλός ενεργοποίησής της, ο κοινωνικός παράγοντας, καθιστώντας δυσκολότερη έως και αδύνατη την αναβίωση του εξωαστικού χώρου. Σε άμεση αλληλεπίδραση με τη γεωμορφολογία βρίσκεται και το οδικό δίκτυο που διαπερνά την ενότητα, ο βόρειος οδικός άξονας (ΒΟΑΚ), οι επαρχιακοί και τοπικοί δρόμοι, οι οποίοι καθιστούν προσπελάσιμους ορισμένους πόρους της ενότητας εξασφαλίζοντας την άμεση επικοινωνία μεταξύ αυτών και του οικισμού, δηλαδή των ανθρώπων.

Ο οικισμός Φόδελε αποτελούνταν από δύο μέρη, τον συνεκτικό οικισμό στην ενδοχώρα και την Παραλία Φόδελε κοντά στην ακτή, σε απόσταση τριών χιλιομέτρων. Μετά την κατασκευή του ΒΟΑΚ τα δύο μέρη φαίνεται να έχουν αποκοπεί, διαιρώντας κατ' επέκταση ολόκληρη τη χωρική ενότητα, εξαιτίας του αυστηρού ορίου που τέθηκε. Από την άλλη πλευρά, ο ΒΟΑΚ συνέδεσε αποτελεσματικά το βόρειο παραθαλάσσιο τμήμα της Κρήτης διευκολύνοντας τις μετακινήσεις του μόνιμου πληθυσμού και των επισκεπτών της.

Οι πόροι της χωρικής ενότητας Φόδελε αντιστοιχούν και στα τέσσερα επίπεδα που ορίστηκαν προηγουμένως (πολιτισμός, φυσικό περιβάλλον, οικονομία και διοίκηση) με τον πολιτισμό να υπερτερεί ως απόρροια της ιστορίας της αλλά και των σύγχρονων ενεργών πολιτών που την κατοικούν, υποκινώντας πληθώρα πολιτιστικών δρώμενων και διατηρώντας την κληρονομιά που παρέλαβαν.

Βλάστηση

Η χωρική ενότητα Φόδελε εμπεριέχει την κοιλάδα του ποταμού Παντομάτρη και τις οροσειρές που την περιβάλλουν. Για το λόγο αυτό, φιλοξενεί πλούσια αυτοφυή βλάστηση με είδη που ευδοκίμουν τόσο σε ορεινά εδάφη όσο και σε πεδιάδες, με σημαντικότερο παράγοντα το στοιχείο του νερού που διαπερνά την ενότητα καταλαμβάνοντας μεγάλο μέρος της.

Η παραρεμάτια λωρίδα βλάστησης αποτελεί έναν οικότονο¹, μία λωρίδα εδάφους κατά την οποία γίνεται η μετάβαση από έναν υδροβιότοπο σε ένα χερσαίο οικοσύστημα και τα φυσικά του χαρακτηριστικά βρίσκονται σε ένταση. Η βλάστηση των υδατορεμάτων αποτελείται από περισσότερα από 17 είδη φυτών όπως το καλάμι, πλατάνι, χαρουπιά και τα χρωματιστά προύνο και πικροδάφνη.

Σε συνέχεια της λωρίδας του οικότονου, συναντάται η μεσογειακή μακία, κατά βάση θαμνώδης βλάστηση με ποικίλους μυρωδάτους θάμνους και έντομα που τα περιτριγυρίζουν, χωρίς όμως να λείπουν και υψηλότερα δέντρα 3-5 μέτρων. Αντιπροσωπευτικά φυτά της "ψηλής" μακίας, εκτός από τις λαδανιές, τους ασπάλαθους και τα πουνράρια, είναι το θαμνοκυπάρισσο, η κουτσουπιά, η αγριοκουμαριά, η δάφνη, το κιτρινόξυλο, η χαρουπιά, το μεγάλο φιλλλάκι, η αγριελιά και το ρείκι.

Στην έκταση όπου απλώνεται η μεσογειακή μακία, ευδοκίμει αποκλειστικά στην χωρική ενότητα Φόδελε συγκριτικά με το Δήμο Μαλεβιζίου, η καλλιέργεια εσπεριδοειδών. Συγκεκριμένα μία ιδιαίτερη ποικιλία πορτοκαλιού, γνωστή για τη γεύση της και το άρωμά της έχει καταφέρει να αποκτήσει μεγάλη φήμη. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα του τόπου και επιδέχεται περαιτέρω ανάδειξη.

Όταν το έδαφος γίνεται πετρώδες, βραχώδες και άνυδρο, η μακία παραχωρεί τη θέση της στη σκληροφυλλική βλάστηση, τα φρύγανα, όπου καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της ορεινής χωρικής ενότητας Φόδελε. Εκεί κυριαρχούν οι μικροί αγκαθωτοί θάμνοι με αιχμηρά κλαδιά ώστε να μην αποτελούν ελκυστική τροφή για τα ζώα.

Η λεβάντα, το θυμάρι και δεντρολίβανο γεμίζουν με αρώματα το χώρο, ενώ οι λαδανιές ευωδιάζουν και αυτές, με τις κολλώδεις ουσίες που εκκρίνουν τα φύλλα τους για να προστατεύονται από την ξηρασία.

Είδη λαδανιάς που συναντώνται στα φρύγανα είναι η κρητική λαδανιά και η ασπρολαδανιά. Από τα βολβώδη φυτά χαρακτηριστικοί αντιπρόσωποι είναι ο κίτρινος ασφόμελος και η σκιλλοκρομμυδα. Τα συχνότερα απαντώμενα φυτά εδώ είναι η αστοιβή, η αφάνα και η γαλαστοιβή, καθώς και το αλογοθύμαρο.

¹ Η έννοια του οικότονου (ecotone) «σχηματίζεται» από τον συνδυασμό των λέξεων οικο(λογία) και τόνος (ένταση).

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:10.000

Οι ενδογενείς πόροι της συγκεκριμένης χωρικής ενότητας υπάγονται στις επτά κατηγορίες δικτύων (θρησκευτικό, ιστορικό, φυσιολατρικό, γεωλογικό, υδάτινο, διαμονής και κοινωνικό) που προαναφέρθηκαν, δημιουργώντας πλέον, ένα μείγμα που αλληλοεπιδρά, ενοποιεί και χαρακτηρίζει την ταυτότητα της περιοχής μελέτης, σε συνδυασμό με τα επίπεδα ανάλυσης που προηγήθηκαν.

Στην κλίμακα της χωρικής ενότητας οι ενδογενείς πόροι εμπλουτίζονται καθώς εντοπίζουμε περισσότερα σημεία ενδιαφέροντος τοπικής εμβέλειας. Στη συνέχεια, εφόσον πληρούνται τα κριτήρια εγγύτητας και γεωμορφολογίας, οριοθετούμε νέες χωρικές ενότητες, με εξαίρεση την έλλειψη απρόσκοπτης πρόσβασης από και προς ορισμένους ενδογενείς πόρους. Ως αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας προκύπτουν οκτώ υποενότητες. Τους πόρους που ανήκουν σε κάθε χωρική υποενότητα τους αξιολογούμε με βάση το επίπεδο ταξινόμησης στο οποίο ανήκουν (πολιτισμός, φυσικό

περιβάλλον, οικονομία και διοίκηση). Η αριθμητική υπεροχή συγκεντρωμένων ομοειδών πόρων ή/και η ποιότητα αυτών, κληρονομεί το χαρακτήρα τους στη χωρική υποενοότητα που διαμορφώνουν.

Με την παραπάνω μέθοδο, ο στόχος της ενεργοποίησης της χωρικής ενότητας Φόδελε και της αναβίωσης του εξωαστικού χώρου που καταλαμβάνει, επιμερίζεται σε μικρότερες, πιο εφικτές και σταδιακές επιδιώξεις, οι οποίες αφορούν τον εμπλουτισμό, την ανάδειξη ή την επαναφορά των δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα σε κάθε υποενοότητα με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της.

Η κατάσταση των πόρων

Σε αυτή τη φάση, αναγνωρίζουμε πως δεν φτάνει να αξιολογήσουμε τους πόρους μονάχα με βάση το επίπεδο στο οποίο ανήκουν. Στην προσπάθειά μας να αξιολογήσουμε τους πόρους, είναι εμφανές πως δεν αρκεί απλώς να τους καταγράψουμε. Αναγνωρίζουμε πως άλλοι πόροι είναι εκείνοι που «τραβούν» τους επισκέπτες ή τους κατοίκους, και άλλοι βρίσκονται σε πλήρη αφάνεια. Οι λόγοι που συμβαίνει αυτό, έχουν να κάνουν με την σημασία τους σε εμβέλεια τοπική ή υπερτοπική, το βαθμό ανάδειξής τους λόγω του βαθμού αναγνώρισης και σημασίας που τους έχει δώσει το περιβάλλον τους, και άρα τη φροντίδα τους, την ανάδειξή τους και τις συνθήκες πρόσβασης είτε λόγω αναγλύφου, είτε λόγω αδιαφορίας. Φυσικά δεν είναι όλοι οι πόροι το ίδιο αξιόλογοι, σε διαφορετικές ομάδες ατόμων. Μονάχα όταν οι πόροι έχουν μια σημασία ή έχουν αναδειχθεί, προκαλούν και το ενδιαφέρον των χρηστών για να χρησιμοποιηθούν.

Συνεπώς, προχωρήσαμε σε μια αξιολόγηση των πόρων σύμφωνα με την κατάστασή τους, και άρα την εμβέλειά τους σε υπερτοπικό επίπεδο. Έτσι για παράδειγμα η παραλία Φόδελε, με το ξενοδοχείο αποτελεί πόλο έλξης κυρίως τουριστών άλλων χωρών, το μουσείο του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου που προβάλλεται στην πόλη του Ηρακλείου και στον οικισμό, αποτελεί επίσης πόλο έλξης, το ίδιο και η εκκλησία σε κοντινή απόσταση. Επίσης ο ίδιος ο οικισμός, με τις ταβέρνες του, το ποτάμι και μια μικρή διαδρομή φύσης, ή τους πορτοκαλεώνες, πάνω στους οποίους βασίζεται η ταυτότητα του οικισμού, και οργανώνι φεστιβάλ ετησίως. Όλες αυτές οι δραστηριότητες προσελκύουν εκδρομείς κατά μέσο όρο της μιας ημέρας. Τέλος, πολύ προβεβλημένο είναι και το μοναστήρι του Αγίου Παντελεήμονα στο βουνό, που συνδυάζει επίσης ένα πάρκο με ζώα, προκειμένου να προσελκύσει τους επισκέπτες. Καταλαβαίνουμε πως τα τοπόσημα αυτά επικεντρώνονται κυρίως σε μια συγκεκριμένη κατηγορία επισκεπτών: τους τουρίστες και τους επισκέπτες μια ημέρας, στους οποίους δε δίνεται η ευκαιρία να γνωρίσουν όλα εκείνα που έχει να προσφέρει ο τόπος σε βάθος.

Επίσης, εντοπίζουμε τοπόσημα σε λανθάνουσα κατάσταση. Τα τοπόσημα αυτά είναι αναγνωρισμένα, είτε από το δίκτυο γεωπάρκων, είτε από το δίκτυο της αρχαιολογίας και της ιστορίας, είτε ακόμα και από ορισμένους πεζοπόρους και φυσιολάτρες. Όμως είναι δυσπρόσιτα, μη αξιοποιημένα, και λιγότερο γνωστά. Τα τοπόσημα αυτά επειδή ήδη έχουν μια αξία σε τοπικό επίπεδο, δύνανται να αποτελέσουν πόλους έλξης και διαμονής, αν και εφόσον προβληθούν περεταίρω. Αυτοί αποτελούν κοιλότητες της τουρκοκρατίας, καταρράκτες, αξιόλογα μνημεία της φύσης, έργα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, ακόμη και σημεία ιδιαίτερου φυσικού κάλους. Επίσης, ο ίδιος ο οικισμός περιλαμβάνει αρχιτεκτονικό απόθεμα για να παραλάβει χρήσεις εκπαιδευτικού, πολιτιστικού, καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος.

Τέλος, στην περιοχή βρίσκονται και πόροι ανενεργοί, δηλαδή πόροι μη αναδεδειγμένοι, σε ερειπώδη κατάσταση, και όχι ιδιαιτέρως αξιόλογοι. Σε αυτά τα σημεία, μπορούμε να προσθέσουμε νέους πόρους που θα προσελκύσουν εκείνοι χρήστες, είτε απλώς να δημιουργήσουμε διαδρομές που θα τους περιλαμβάνουν. Οι πόροι αυτοί είναι εκκλησίες, σημεία φυσικού κάλλους σχεδόν παρατημένα, ή άλλα άγνωστα μνημεία, που αποτελούν πλέον ερείπια και δεν ελκύουν το ενδιαφέρον.

Ανατρέποντας και αξιοποιώντας όλες αυτές τις συνθήκες, και με μοχλούς ενεργοποίησης τους ενεργούς πολίτες του οικισμού, τον πολιτιστικό σύλλογο Δομήνικο Θεοτοκόπουλο, όλους τους φορείς που δείχνουν το ενδιαφέρον τους, τις γυναίκες που πωλούν τα προϊόντα που παράγουν, η ένταξη σε δίκτυα συνεταιρισμών των υπόλοιπων τοπικών κοινοτήτων του Δήμου, η ένταξη στα δίκτυα γεωπάρκου, παραλιών, κ.α., οι ίδιοι οι αγρότες και οι κτηνοτρόφοι, όλα αυτά αποτελούν δυναμικούς πόρους που όταν αξιοποιηθούν, η κατάσταση της χωρικής ενότητας θα ανατραπεί.

Σχέδιο προθέσεων χωρικών ενότητων

Όστε να επιτευχθεί ο στόχος μας, δηλαδή η ενεργοποίηση της ευρύτερης χωρικής ενότητας, όπως έχουμε αναφέρει, θα πρέπει

- α. να ενεργοποιηθεί η κάθε χωρική υποενοότητα
- β. να δημιουργηθεί ισχυρή σύνδεση μεταξύ τους.

Προκειμένου να επιτευχθεί η πρώτη συνθήκη, χρησιμοποιούμε ως μοχλούς ενεργοποίησης τους ενεργούς πόρους, δηλαδή αξιοποιούμε τις ακτίνες επιρροής των πόρων ώστε να καλύπτουν την επιφάνεια της υποενοότητας. Όμως επειδή δεν έχουν όλες οι χωρικές υποενοότητες ενεργούς πόρους, θα πρέπει να εμπλουτίσουμε με νέους πόρους, οι οποίοι θα συνοψίζουν και θα ενδυναμώνουν την ταυτότητα που χαρακτηρίζει την κάθε υποενοότητα. Είναι λοιπόν αναγκαίο, κάθε χωρική υποενοότητα να περιλαμβάνει τουλάχιστον ένα ενεργό πόρο.

Σε ότι αφορά τη δεύτερη συνθήκη, προκειμένου να καταστήσουμε ισχυρή τη σύνδεση μεταξύ των χωρικών υποενοτήτων, επενδύουμε στην συμπληρωματικότητα των δραστηριοτήτων της κάθε επιμέρους ενότητας. Οι πόροι θα πρέπει επίσης να είναι εύκολα προσβάσιμοι με διαφορετικούς τρόπους (οδικώς, πεζή, ποδηλατικώς) και σε εγγύτητα με τόπο διαμονής ή κατοίκησης. Με τα νέα δεδομένα λοιπόν οι υποενοότητες εφάπτονται, άρα και οι ακτίνες επιρροής των πόρων τους. Έτσι ενεργοποιούμε όλη τη χωρική ενότητα.

Οι βασικές μας χειρονομίες συνοψίζονται στη δημιουργία πρωτεύοντων και δευτερεύοντων συνδέσεων, και σχεδιασμό ενός πλάνου ανάδειξης των υφιστάμενων πόρων ή σχεδιασμό νέων πόρων, που βασίζεται στη λογική των προθέσεων που περιγράψαμε στην προηγούμενη ενότητα. Αρχικά, μια κύρια [πεδινή] σύνδεση αποτελεί τη βασική χειρονομία που συνδέει στον πυρήνα της την κάθε χωρική υποενοότητα. Συγκεκριμένα, συνδέει τους πόρους μεταξύ τους: χρησιμοποιεί τους ήδη ενεργούς ως κίνητρο για να προσπελασθεί, ενεργοποιεί τους πόρους που βρίσκονται σε λανθάνουσα κατάσταση, και θα παραλάβει νέους πόρους που θα ενδυναμώσουν την ταυτότητα των υποενοτήτων. Παραπλεύρως, προτείνουμε δύο ακόμα [ορεινές] συνδέσεις, για επισκέπτες ειδικού ενδιαφέροντος. Αυτές είναι δευτερεύουσας σημασίας και συστήνονται ώστε να αναδειχθούν τα δυσπρόσιτα αυτή τη στιγμή

τοπόσημα. Επίσης, προτείνουμε μια θαλάσσια διαδρομή που θα συνδέει την μαρίνα της παραλίας του Φόδελε με το Ακρωτήριο, καθώς το μονοπάτι είναι μη προσπελάσιμο, και το κίνητρο αδύναμο.

Στο σχέδιο στα δεξιά απεικονίζονται γραφικά οι παραπάνω προθέσεις, και στη σελίδα δίπλα εκθέτουμε με λεπτομέρεια τα συμπεράσματα και τις προτάσεις μας για την κάθε επιμέρους χωρική ενότητα. Συγκεκριμένα καταγράφουμε τα επίπεδα που χαρακτηρίζουν την κάθε υποενότητα, τα δυνατά σημεία που μπορούν να αξιοποιηθούν και προβάλλουμε ένα σχέδιο ανάδειξης, που αποτελεί τον στόχο μας σε αυτή την κλίμακα. Έτσι προκύπτουν ορισμένες χρήσεις, που απευθύνονται και στους αντίστοιχους χρήστες. Τέλος, καταγράφουμε τη δυσκολία προσπέλασης ολόκληρης της υποενότητας, με βάση την προσβασιμότητα, το ανάγλυφο και την απόσταση.

Αναγνώριση υφιστάμενων διαδρομών

Για να εφαρμόσουμε τις προτάσεις μας, επαναλαμβάνουμε εκ νέου την έρευνά μας, εστιάζοντας αυτή τη φορά στην κλίμακα της χωρικής ενότητας. Σε αυτή την κλίμακα, καταγράφουμε όλους τους πόρους εκείνους που έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιηθούν.

Σε πρώτη φάση, αποτυπώσαμε τις υφιστάμενες διαδρομές, τις μη επίσημες που δεν θα βρει κάποιος σε ένα χάρτη δρόμων. Επικεντρωθήκαμε στα σημεία των προθέσεων μας, σε μια συγκεκριμένη περιοχή μελέτης. Η πρότασή μας ξεκινάει από την παραλία, περιλαμβάνει την κοίτη του ποταμού, τον οικισμό, και διαδρομές μέχρι το μοναστήρι του Αγ. Παντελεήμονα. Οι διαδρομές που καταγράψαμε, αποτελούν κυρίως χωματόδρομους, παλαιά μονοπάτια για την πρόσβαση σε τοπόσημα, ή και νέα για τη μετάβαση των αγροτών στις εκτάσεις καλλιεργιών τους, και των κτηνοτρόφων στα ζώα τους. Είναι κατα βάση αποσπασματικές, και ανάλογα την τοπογραφία τους διακρίνονται σε ορεινά και πεδινά.

Κρίσιμα σημεία και ταξινόμηση

Στις διαδρομές αυτές, εντοπίσαμε κρίσιμα σημεία, που μπορούν να φιλοξενήσουν νέα τοπόσημα και δραστηριότητες. Τα σημεία αυτά τα ταξινομήσαμε σε τρία είδη σημείων, ανάλογα τη σημασία τους ή τη σχέση τους με άλλα σημεία. Πρόκειται για τους κόμβους που αποτελούν σημεία με πόρους της προηγούμενης κλίμακας και διασταυρώσεις των μονοπατιών, τις εισόδους, σημεία δηλαδή που διασταυρώνονται τα χωμάτινα μονοπάτια με κεντρικούς οδικούς άξονες, και τα λοιπά αξιόλογα σημεία, που πρόκειται για πόρους που εντοπίσαμε σε νέα κλίμακα, έχουν απολύτως τοπική σημασία και αποτελούν πρόσφορο έδαφος για την εφαρμογή της πρότασής μας, είναι δηλαδή πλατώματα, ή μνημεία της φύσης κλπ.

Στις επόμενες σελίδες, καταγράφουμε αναλυτικά ένα ένα τα αξιόλογα σημεία, και παραθέτουμε μια εικόνα για να αντιληφθούμε καλύτερα περί τίνος πρόκειται.

Προσδιορισμός προθέσεων κλίμακα 1:5.000

Στο χάρτη δίπλα, καταγράψαμε τις προθέσεις συνδέσεων που είναι αναγκαίες προκειμένου να δημιουργήσουμε ένα δίκτυο ενιαίων διαδρομών που θα παραλάβουν τις νέες χρήσεις και θα ενοποιήσουν τη χωρική ενότητα.

Στο επόμενο στάδιο, επιλέγουμε να επικεντρωθούμε σε τρεις χωρικές υποενότητες, τις πιο αντιπροσωπευτικές και πιο σημαντικές, καθώς στα πλαίσια μια διπλωματικής εργασίας δεν έχει νόημα να εξαντλήσουμε ολόκληρο το χώρο. Επιλέγουμε τη χωρική υποενότητα του οικισμού και του μουσείου του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου, που είναι κεντρικοί πόλοι έλξης, καθώς και ένα φυσικό τοπίο, μέρος της κοίτης του ποταμού. Έτσι μπορούμε να προτείνουμε με βάση όλα τα επίπεδα: το Φυσικό Περιβάλλον, τη Διοίκηση, την Οικονομία και τον Πολιτισμό.

Στην κοίτη του ποταμού, στόχος μας είναι η αξιοποίηση των πόρων και η δημιουργία νέου που θα βασίζεται στην ενεργοποίηση των πόρων που βρίσκονται σε λανθάνουσα κατάσταση και θα επικεντρώνεται στον άξονα της φυσιολατρίας και του εναλλακτικού τουρισμού, στον πόλο του μουσείου, πέραν του πολιτισμού, λόγω της εκτεταμένης έκτασης εκτάσεων πορτοκαλιών, θα επικεντρωθούμε στον άξονα της πρωτογενούς παραγωγής και δευτερογενούς δραστηριότητας και το αγροτουρισμό, και σε ότι αφορά τον οικισμό θα επικεντρωθούμε στην ενοποίηση και την πρόσβαση στην παραποτάμια μας διαδρομή.

Αναγνώριση περιοχής

Αφού καθορίσαμε τους άξονες στους οποίους θα επικεντρωθούμε, και με άριστη γνώση του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος προτείνουμε ένα εξειδικευμένο πλάνο.

Καταγράψαμε τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις, τον ποταμό και την υπερχειλίση του, την υλικότητα των εντοπισμένων διαδρομών και το δομημένο περιβάλλον και τα τοπόσημά μας. Στην περιοχή εντοπίζουμε ορισμένες πυκνώσεις πλατύφυλλων δέντρων, αρκετά θερμοκήπια. Ολόκληρη η κοίτη του ποταμού, αποτελεί έφορο έδαφος στο οποίο οι κάτοικοι του οικισμού καλλιεργούν πορτοκαλιές και λοιπά οπωροκηπευτικά.

Οι κεντρικοί οδικοί άξονες έχουν ασφάλτο καιτσιμέντο. Μέσα στον οικισμό, συναντάμε πέτρινα καρντερίλμια και κυβόλιθους. Οι υπόλοιποι δρόμοι είναι χωμάτινοι. Σε αυτή την κλίμακα υπενθυμίζουμε και πάλι τους πόρους που αναφέραμε και προηγούμενως.

Πρόταση κλίμακα 1:2.000

Προτείνουμε ένα σύνολο διαδρομών, τις οποίες κατηγοριοποιούμε σε παραποτάμια διαδρομή, σε εισόδους σε αυτήν, δηλαδή τα μονοπάτια που διασταυρώνονται με κεντρικούς οδικούς άξονες ή κεντρικά σημεία. Επίσης, προτείνουμε μια πολιτιστική διαδρομή, που περιλαμβάνει τα πολιτιστικά τοπόσημα και το μουσείο του Δομήνικου Θεοτοκόπουλο, καθώς και κάποια παρακλάδια, που απευθύνονται σε ειδικό κοινό, όπως ιστορικές διαδρομές.

Την ταξινόμηση των διαδρομών την επιδιώκουμε καθώς θέλουμε να τη διαφοροποιήσουμε στο σχεδιασμό μας. Γι' αυτό το λόγο η κάθε διαδρομή θα έχει διαφορετική υλικότητα και φυσιογνωμία, που θα την εξερευνήσουμε σε επόμενο στάδιο σχεδιασμού.

Επιπλέον, σε κάθε κρίσιμο σημείο που εντοπίσαμε στην προηγούμενη κλίμακα, και έχοντας ορίσει τις προθέσεις μας όπως τις περιγράψαμε, διαμορφώνουμε ένα σχέδιο οργάνωσης και διαχείρισης της προτεινόμενης παραποτάμιας διαδρομής.

Πρόταση και επιλεγμένα σημεία

Οι προθέσεις απορρέουν από

-Τον τύπο του σημείου

-Το είδος της διαδρομής

-Την ταυτότητα της υποενότητας στην οποία αντιστοιχεί

Η διαδρομή διαπερνά τα ενεργά τοπόσημα, ενεργοποιεί τα λανθάνοντα, και σε συνδυασμό με τις νέες χρήσεις γης που προτείνουμε, ενεργοποιούμε και τα ανενεργά τοπόσημα. Έτσι, επιτυγχάνουμε τον επαναπροσδιορισμό του υφιστάμενου ίχνους και δημιουργούμε τις πολυπόθητες συνδέσεις.

Οι προτάσεις μας για κάθε σημείο είναι οι εξής:

11. Κόμβος/ Ιστορικός: Μονοπάτι προς Κουλέ

12. Είσοδος/Αξιοποίηση Εκκλησίας

13. Πλάτωμα/ Κοινωνικό: Χώρος στάσης και παρατήρησης

14. Κόμβος/Αγροτουριστικός: Αξιοποίηση του εγκαταλελειμένου θερμοκηπίου

15. Κόμβος/Αγροτουριστικός

16.Κόμβος/ Πολιτιστικός: μονοπάτι προς Μουσείο

17.Είσοδος/Προς μουσείο/Χώρος στάσης MMM

18.Διακλάδωση/Τοπόσημο εκκλησιάκι

Μεγα-Κόμβος/Πολιτιστικός/Μουσείο και εκκλησιάκι / 20.Πρόταση για υπαίθριες εκδηλώσεις

20.Είσοδος/Δημιουργία πρόσβασης

21.Ξέφωτο/Αξιοποίηση δασυλλίου για αναψυχή

22.Είσοδος/Προς δασύλλιο αναψυχής

23.Πλάτωμα/ Αναδιαμόρφωση του Parking στην είσοδο του χωριού

24.Πλάτωμα/ Σύνδεση διαδρομής με το νέο πολιτιστικό κέντρο

24Κόμβος/Πολιτιστικός /Σύνδεση με νέο πολιτιστικό κέντρο

25.Κόμβος/Είσοδος στη διαδρομή/ Info Point

28.Πλάτωμα/ Κοινωνικό/Αξιοποίηση κεντρικής πλατείας χωριού

29.Είσοδος/Αξιοποίηση παλαιού πλυσταριού / Σύνδεση με νέο γήπεδο

Επιλέγουμε 3 σημεία, ένα σε κάθε ωρική υποενότητα προκειμένου να το σχεδιάσουμε και να το παρουσιάσουμε με τον τρόπο που το φανταζόμαστε. Συγκεκριμένα επιλέγουμε

13. Πλάτωμα/ Κοινωνικό: Χώρος στάσης και παρατήρησης

14. Κόμβος/Αγροτουριστικός: Αξιοποίηση του εγκαταλελειμένου θερμοκηπίου

25.Κόμβος/Είσοδος στη διαδρομή/ Info Point

Από τα σημεία αυτά επιλέγουμε 3 που θα σχεδιάσουμε. Διαλέγουμε ένα σημείο σε κάθε χωρική ενότητα που θεωρούμε αντιπροσωπευτικά των προθέσεων μας και αυτά θα παρουσιάσουμε στην επόμενη ενότητα. Τα σημεία αυτά είναι το 13, το 14 και το 25.

ΠΡΟΤΑΣΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΗΜΕΙΑΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ

ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΦΘΔΕΛΕ

Τοποθεσία

Το Φόδελε αναπτύσσεται στην κοιλάδα του ποταμού Παντομάτρη και στις δύο ήπιες πλαγιές της. Κατά μήκος της κεντρικής οδού του οικισμού, που αποτελεί συνέχεια της επαρχιακής οδού, συγκεντρώνονται όλες οι τοπικές εξυπηρετήσεις (εμπόριο, αναψυχή) και οι μεγαλύτεροι κοινόχρηστοι χώροι. Στο εσωτερικό, λίγο δυτικότερα, υπάρχει μια άλλη συγκέντρωση με κοινωφελείς χρήσεις, όπου συναντώνται δύο εκκλησίες και τα κτίρια εκπαίδευσης.

Ανατολικά του κεντρικού δρόμου, αναπτύσσεται οργανικά ένα τμήμα του οικισμού προσαρμοσμένο στο ανάγλυφο. Το δυτικό τμήμα αναπτύσσεται σε πιο ήπιο μέρος, κατά μήκος μιας επαρχιακής οδού, η οποία συνδέει το Φόδελε με το Μουσείο του Δομήνικου Θεοδοκόπουλου.

Αρχιτεκτονική Φυσιογνωμία

Η δομή του οικισμού είναι η τυπική δομή των ημιορεινών οικισμών της Κρήτης, σε ότι αφορά τόσο στην πολεοδομική του συγκρότηση όσο και στην αρχιτεκτονική του δομή. Το Φόδελε προήλθε από τη σταδιακή ένωση δύο παλαιότερων οικιστικών πυρήνων που είχαν αναπτυχθεί ανατολικά και δυτικά της όχθης του ποταμού, ο οποίος σαν φυσικό στοιχείο κυριαρχεί και ορίζει την φυσιογνωμία και την λειτουργία του οικισμού.

Οι δρόμοι των συνεκτικών παραδοσιακών τμημάτων είναι στενοί, κυμαινόμενου πλάτους από 1,5 έως και τρία μέτρα περίπου, σε πυκνό σχετικό πλέγμα, δημιουργώντας μικρά και ακανόνιστα οικοδομικά τετράγωνα.

Ο συνήθης τύπος κατοικιών στο Φόδελε είναι ο πλατυμέτωπος σε μορφή Γ, ο οποίος συνήθως περιλαμβάνει και προαύλιο χώρο με περιμετρική τοιχοποιία που απομονώνει την κατοικία από τον εξωτερικό χώρο.

Οι οροφές τους είναι είτε επίπεδες- δώματα, είτε με κεραμίδι, το οποίο φαίνεται να έχει προστεθεί μεταγενέστερα.

Μετά το 2ο παγκόσμιο πόλεμο, αρχίζει να αλλοιώνεται η φυσιογνωμία της παραδοσιακής δομής και των παραδοσιακών αρχιτεκτονικών στοιχείων των κτισμάτων.

Ιδίως μετά την δεκαετία του 80, φαίνεται να κυριαρχούν πλέον οι αστικές επιρροές στα κτίσματα του κεντρικού δρόμου ανατολικά του ποταμού καθώς επίσης των επεκτάσεων, τόσο σε κλίμακα όσο και σε μορφή και τυπολογία.

ΣΗΜΕΙΟ 25

Ο οικισμός του Φόδελε τοποθετείται στην κοιλάδα του ποταμού Παντομάτρη και περιβάλεται από λόφους. Στο επιλεγμένο σημείο 25 ένα μεγάλο μέρος της περιοχής καλύπτεται από το κτιριακό απόθεμα του οικισμού, ενώ το υπόλοιπο από καλλιέργειες και αυτοφυή βλάστηση.

Πιο συγκεκριμένα, ευδοκούν οι πορτοκαλιές, οι ελιές, τα πλατάνια και κηπευτικά. Πλησίον του ποταμού, ο οποίος διέχεται από το εσωτερικό του οικισμού, ο χώρος καλύπτεται από καλαμιές.

Ο οικισμός συνδέεται με κοντινά μεγάλα και μικρά οικιστικά κέντρα μέσω του επαρχιακού δρόμου, του βόρειου οδικού άξονα (ΒΟΑΚ), ενώ στο εσωτερικό του οικισμού έχουν δημιουργηθεί στενά σοκάκια για τους πεζούς ακολουθώντας το ανάγλυφο του εδάφους το αναπτύσσεται εκατέρωθεν του ποταμού στον κατακόρυφο άξονα.

Η είσοδος τοποθετείται σε κεντρικό σημείο του οικισμού και διαμορφώνεται με μία διαπλάτυνση αρχικά της λωρίδας των πεζών και εξοπλίζεται με καθίσματα, πινακίδες για τον προσανατολισμό και την καθοδήγηση των επισκεπτών προς την παραποτάμια διαδρομή, κάδους απορριμμάτων για τη διατήρηση του χώρου καθαρού και βρύσες για το δροσισμό των επισκεπτών.

Η διαδρομή χωρίζεται σε δύο τμήματα, ένα για τους πεζούς και ένα για τους ποδηλάτες. Στο βάθος της εισόδου τοποθετείται το κτήριο πληροφόρησης των επισκεπτών, όπου εκεί παρέχονται όλες οι απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τα είδη διαδρομών που προβλέπει η πρότασή μας, χάρτες και προτεινόμενους ενδογενείς πόρους προς επίσκεψη.

Ο σκελετός του κτιρίου πληροφόρησης των επισκεπτών αποτελείται από σύνθετη ξυλεία εμποτισμένη. Ο κτίσματος των υποστηλωμάτων είναι 3.40m x 1.60m. Η στέγη είναι δικλινή στις 20 και 30 μοίρες.

Οι χώροι του κτιρίου χωρίζονται σε κλειστοί και ημιυπαίθριοι. Οι πρώτοι αποτελούνται από ένα γραφείο-πάγκο εξυπηρέτησης και έναν χώρο υγιεινής, ενώ οι δεύτεροι λειτουργούν ως χώροι αναμονής με καθίσματα. Περιμετρικά του κλειστού χώρου εξηγητήρησης και πληροφόρησης τοποθετούνται υαλοστάσια ενώ το δεύτερο τμήμα του κτιρίου με τους χώρους υγιεινής συμπληρώνουν ξύλινοι τοίχοι πλήρωσης.

Οι ημιυπαίθριοι χώροι εκατέρωθεν του διαμήκη άξονα του κτιρίου, επικοινωνούν μέσω του γραμμικού άξονα κίνησης, τον οποίο διατηρούμε και στο κλειστό τμήμα του, τοποθετώντας τον προς την πλευρά του ποταμού.

Στο σημείο αυτό, η παραποτάμια περιπατητική διαδρομή διαπερνά τον σκελετό του κτιρίου και στεγάζεται από τη δικλινή οροφή. Υπαίθριος παραμένει ο ποδηλατόδρομος καθ' όλο το μήκος του.

Στην εικόνα διακρίνεται επίσης ο κάθετος τοίχος δανεισμού ποδηλάτων ο οποίος προτείνεται να επαναλαμβάνεται κατά μήκος της διαδρομής ανά 1 χιλιόμετρο. Εκατέρωθεν των παράλληλων διαδρομών του πεζού και του ποδηλάτη χαράσσονται βοηθητικές ζώνες 60cm για την τοποθέτηση του απαραίτητου εξοπλισμού που συνοδεύει την πρόταση, όπως φωτισμό, πινακίδες, καθίσματα, κάδοι απορριμμάτων και βρύσες.

ΣΗΜΕΙΟ 13

Το σημείο 13 επιλέχθηκε ως παράδειγμα σχεδιασμού πλατωμάτων κατά μήκος της παραποτάμιας διαδρομής. Είναι ένα σημείο στάσης και αναψυχής δια μέσω καλλιέργειών και έντονης βλάστησης, πλησίον του ΒΟΑΚ και των επαρχιακών δρόμων. Η ιδιαιτερότητα του αναγλύφου του με τις μεγάλες μεταβολές του μας επέτρεψε επίσης την τοποθέτηση μιας πρόσθετης χρήσης, εκείνης του παρατηρητηρίου.

Στο επίπεδο του ποταμού εμφανίζεται έντονο το φαινόμενο της υπερχείλισης σε περιόδους αυξημένης βροχόπτωσης.

Η παραποτάμια διαδρομή στο σημείο αυτό διακλαδώνεται στα ίχνη των υπαρχόντων αγροτικών μονοπατιών κυκλώνοντας το φυσικό πλάτωμα που έχει σχηματιστεί.

Το συγκεκριμένο πλάτωμα επιλέχθηκε ως σημείο στάσης αλλά και παρατήρησης, δύο χρήσεις που αναπτύσσονται σε διαφορετικά επίπεδα.

Σε ύψος 11 μέτρων από τον ποταμό, συνεπίεδα με τον επαρχιακό δρόμο που διέρχεται από το σημείο αυτό, προτείνουμε τη διαμόρφωση ενός σημείου παρατήρησης του πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, των ορεινών και δυσπρόσιτων ενετικών φρουριών, του Κρητικού πελάγους και των γεωλογικών διαμορφώσεων εντός του γεωπάρκου Ψηλορείτη.

Η δημιουργία παρατηρητηρίου ως προέκταση του φυσικού αναγλύφου αποτελεί, ίσως, μοναδική ευκαιρία για τους περισσότερους επισκέπτες να έχουν οπτική επαφή με τα ιστορικά κάστρα και τους πύργους του Φόδελε.

Η στρατηγική θέση της περιοχής του Φόδελε με τα χερσαία και τα θαλάσσια περάσματα, στα φυσικά και διοικητικά όρια Ρεθύμνου-Ηρακλείου, υπήρξε παράγοντας καθοριστικός για την εγκατάσταση βιγλών και πύργων στις δυσπρόσιτες κορυφογραμμές της, ήδη από την περίοδο της Ενετοκρατίας.

Στην κορυφογραμμή ανατολικά του οικισμού διακρίνονται ίχνη από οχυρές εγκαταστάσεις οι οποίες χρονολογούνται πριν από τη βενετσιάνικη περίοδο.

Τα κτίσματα αυτά φαίνεται να έχουν χρησιμοποιηθεί σε μεταγενέστερες περιόδους για κτηνοτροφική χρήση.

Η παραποτάμια διαδρομή διασχίζει το πλάτωμα με οφιοειδή μορφή με τα δύο τμήματα τμήματα από τα οποία αποτελείται να διακλαδώνονται ακολουθώντας τα ίχνη των υφιστάμενων αγροτικών μονοπατιών. Η λωρίδα των πεζών συνεχίζει παράλληλα στο ποτάμι ενώ η λωρίδα των ποδηλάτων διέρχεται από το δυτικό όριο του πλατώματος. Στο σημείο εκείνο, ορθώνεται απότομα ένας βράχος ύψους 11 μέτρων στην κορυφή του οποίου συναντάται ο επαρχιακός δρόμος. Συν επίπεδα με τον επαρχιακό δρόμο τοποθετείται η εξέδρα-παρατηρητήριο. Τα δύο επίπεδα δεν συνδέονται άμεσα, αλλά επικοινωνούν οπτικά. Στο επίπεδο του ποταμού το ημικυκλικό φυσικό πλάτωμα που έχει διαμορφωθεί χρησιμοποιείται ως σταθμός αναψυχής. Εκεί τοποθετούνται καθίσματα, πάγκοι για υπαίθρια σίτιση, ημιυπαίθριοι χώροι (κιόσκι) για επιπλέον σκίαση, φωτισμός, κάδοι απορριμάτων και πινακίδες πληροφόρησης. Στο ελεύθερο χώρο που απομένει προβλέπονται δραστηριότητες υπαίθριας άθλησης. Καθίσματα-εξέδρες-σκαλοπάτια τοποθετούνται επίσης στο δυτικό μέρος του πλατώματος καλύπτοντας τη μικρή υψομετρική διαφορά μεταξύ της διαδρομής των πεζών και εκείνης των ποδηλάτων.

ΣΗΜΕΙΟ 14

Το σημείο 14 επιλέχθηκε ως πρόσφορο έδαφος για τη δημιουργία ενός πόλου ανάδειξης των ενδογενών φυσικών πόρων που ευδοκίμουν στην περιοχή. Στην περιοχή εντοπίστηκαν τα ίχνη δύο εγκαταλελειμμένων θερμοκηπίων εν μέσω κηπευτικών καλλιέργειών και πορτοκαλεώνων, πλησίον του οικισμού Φόδελε. Αφού εντοπίστηκαν τα κατασκευαστικά λάθη που οδήγησαν στην κατάρρευση των παλαιότερων θερμοκηπίων, επανασχεδιάστηκαν με σύγχρονες προδιαγραφές και πρόσθετες λειτουργίες.

Στόχος ήταν η επαναλειτουργία τους και η τοποθέτηση πρόσθετων χρήσεων που να απευθύνονται σε βραχυχρόνιους επισκέπτες της παραποτάμιας διαδρομής, αλλά και ερευνητές, οι οποίοι θα κατοικήσουν μακροχρόνια τον οικισμό λόγω του επαγγελματικού ενδιαφέροντος και των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργούνται ως απόρροια των νέων εγκαταστάσεων και λειτουργιών.

Τα ίχνη των θερμοκηπίων βρίσκονται σε εγγύτητα με τον ποταμό όπου το ανάγλυφο του εδάφους παρουσιάζει μικρές μεταβολές, γεγονός που ευνοεί την τοποθέτηση χρήσεων αυτού του είδους. Ταυτόχρονα, πλαισιώνονται ανατολικά και δυτικά από δύο επαρχιακούς δρόμους, ενώ σε κοντινή απόσταση βρίσκεται και ο ΒΟΑΚ, γεγονός που εξασφαλίζει την αποτελεσματική πρόσβαση στο σημείο.

Το αγροτουριστικό κέντρο διαρθρώνεται από δύο κτίρια εκατέρωθεν του ποταμού Παντομάτρη, τα οποία ενώνει μία γέφυρα. Ο σκελετός των κτιρίων έχει βασιστεί στα ίχνη των υπαρχόντων θερμοκηπίων τα οποία δεν βρίσκονται πλέον σε λειτουργία. Διατηρήθηκε το ξύλο ως υλικό κατασκευής καθώς και η βασική μονάδα κατασκευής με κάποιες τροποποιήσεις. Η βασική μονάδα κατασκευής των υπαρχόντων θερμοκηπίων ήταν 2x4m και επαναλαμβανόταν σε μήκος 90 και 24 μέτρων με προσανατολισμό ανατολή - δύση και βορρά - νότο αντίστοιχα. Σύμφωνα με τους κανονισμούς, ο κορφιάς της κατασκευής πρέπει να βρίσκεται προς την κατεύθυνση του πιο ισχυρού ανέμου, δηλαδή του νότιου στην συγκεκριμένη περιοχή. Για το λόγο αυτό, στο ανατολικό κτίριο περιστρέψαμε τον προσανατολισμό της υπάρχουσας βασικής κατασκευαστικής μονάδας στον άξονα βορρά - νότου για την επίτευξη καλύτερης στατικότητας, ενώ διατηρήσαμε τον ήδη, ορθό προσανατολισμό της βασικής κατασκευαστικής μονάδας στο δυτικό κτίριο. Η νέα βασική κατασκευαστική μονάδα έγινε 4x6m καθώς επιλέχθηκε η σύνθετη εμποτισμένη ξυλεία η οποία αυξάνει της δυνατότητες κατασκευής και ανοιγμάτων σε σύγκριση με τη φυσική ξυλεία. Για την ενίσχυση της ακαμψίας εντός και εκτός επιπέδου τοποθετήθηκαν ανά οκτώ μέτρα χιαστί μεταλλικές ντίζες και δοκάρια μικρής κυκλικής διατομής, τόσο στο κάθετο επίπεδο όσο και στο κεκλιμένο επίπεδο της δίρριχτης οροφής. Οι διαστάσεις των δύο υπαρχόντων κατόψεων σε μήκος και πλάτος διατηρήθηκαν επίσης.

Το ανατολικό κτίριο χωρίζεται σε τρία μέρη. Τα δύο ακριανά έχουν τη λειτουργία θερμοκηπίου με τοπικές και πειραματικές καλλιέργειες, ενώ το μεσαίο, το οποίο διαπερνά το μονοπάτι που συνδέει τον επαρχιακό δρόμο με την παραποτάμια διαδρομή, απευθύνεται στους ανθρώπους, εργαζόμενους ερευνητές και επισκέπτες.

Το δυτικό κτίριο περιλαμβάνει δύο βασικές λειτουργίες, έναν πολυχώρο εκδηλώσεων και επιστημονικών συνεδρίων σχετικά με τα νέα συστήματα καλλιέργειας της γης για την εκπαίδευση των ντόπιων αγροτών και ένα παρασκευαστήριο - συνεταιρισμό μετατροπής των πρώτων υλών των θερμοκηπίων και των εποχιακών καλλιέργειών σε παράγωγα προς πώληση με κατάσταση στο ίδιο μέρος.

Η παραποτάμια διαδρομή αλλά και τα συνδεδετικά μονοπάτια «πατάνε» στα ίχνη των υπαρχόντων αγροτικών μονοπατιών τα οποία ως σήμερα είναι δυσπρόσιτα λόγω της αυτοφούρας βλάστησης και των περιφράξεων των ιδιοκτησιών.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ

Οι πινακίδες σήμανσης τοποθετούνται καθ' όλο το μήκος των διαδρομών για την υπόδειξη της κατεύθυνσης των επισκεπτών με σκοπό τη διευκόλυνσή τους.

Η σήμανση δαπέδου παρέχει πληροφορίες σχετικά με την απόσταση από και προς το σημείο εκκίνησης και το τέλος της διαδρομής.

Οι πινακίδες τοποσήμων τοποθετούνται έξω από μνημεία φυσικής ή πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως και έξω από το κέντρο αγροτουρισμού και άλλους συνεταιρισμούς παρέχοντας πληροφορίες σχετικά με τη σημασία ή/και τη χρήση του σημείου ενδιαφέροντος.

Το αναγνωριστικό διαδρομής αλλάζει χρώμα ανάλογα με το είδος διαδρομής στην οποία τοποθετείται (πχ. παραποτάμια, πολιτιστική κλπ.), ενώ φέρει στη σχισμή του μία ράβδο φωτισμού για την επαρκή ορατότητα των επισκεπτών σε ημέρες και ώρες χαμηλού φυσικού φωτισμού, χωρίς όμως να διαταράσσει με την έντασή του την ενδιμική πανίδα.

Η πινακίδα εισόδου τοποθετείται στην έναρξη της διαδρομής εντός του οικισμού όπως και στα συνδεδετικά μονοπάτια τα οποία οδηγούν τους επισκέπτες από τους επαρχιακούς δρόμους προς την παραποτάμια διαδρομή.

Τέλος τοποθετούνται πινακίδες στις διασταυρώσεις των διαφορετικών διαδρομών φέροντας χάρτες και επεξηγήσεις για την επαρκή πληροφόρηση των επισκεπτών όπου και όταν χρειάζεται να αλλάξουν κατεύθυνση πορείας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Επίσης, δεν παραλείψαμε να μιλήσουμε με τους κατοίκους για τις ανάγκες και τις επιθυμίες των κατοίκων. Μας εξέφρασαν την ιδέα τους για μια παραποτάμια διαδρομή, τα σχέδια τους για νέο πολιτιστικό κέντρο και γήπεδο, τα έσοδα του οικισμού, τους προβληματισμούς τους σχετικά με την αναμόρφωση του οδικού δικτύου, πράγματα τα οποία συμπεριλάβαμε στην πρότασή μας για την επόμενη κλίμακα.

«Στ' άστρα θωρώ σχηματισμούς, μα το μυαλό πλανάται, χτίζει εικόνες όπου βρει, που θέλει να θυμάται».

Όπως μας είπε ο Λάμπης Παντερής, πρόεδρος της κοινότητας του οικισμού Φόδελε, το συμβούλιο αποτελείται από τέσσερις άνδρες και μία γυναίκα. Οι συναντήσεις τους είναι τακτικές για οποιοδήποτε θέμα απασχολεί τους κατοίκους και τα οικονομικά ζητήματα της κοινότητας. Στα άμεσα σχέδια του συμβουλίου είναι να μοιράσουν ένα ερωτηματολόγιο σε κάθε κάτοικο ώστε να γίνουν σαφείς τα ζητήματα του καθενός ξεχωριστά. Ο πρόεδρος είναι ιδιαίτερα δεκτικός στο συμμετοχικό σχεδιασμό, σκοπός του είναι η ευημερία της τοπικής κοινότητας και θεωρεί τις συναντήσεις, ιδιαίτερα των νέων ανθρώπων του οικισμού, απαραίτητες.

Όπως διαπιστώσαμε από τις συναντήσεις μας, το κινητό τηλέφωνο του Λάμπη χτυπάει αδιαλείπτως, καθώς οι κάτοικοι του Φόδελε του ζητούν να δώσει λύση στα καθημερινά τους προβλήματα. Ο πρόεδρος της κοινότητας είναι το σημαντικότερο μέλος της, σύμφωνα με τον ίδιο, και η διαπίστωση της παραπάνω αλήθειας είναι ιδιαίτερος εύκολη. Η καθημερινότητα του Λάμπη είναι αφιερωμένη στο σύνολο της κοινότητας, κάτι που δείχνει να απολαμβάνει με κάθε ειλικρίνεια.

Πριν μερικές δεκαετίες υπήρχε ένας αγροτικός συνεταιρισμός στο Φόδελε, ο οποίος είναι πλέον ανενεργός. Η ανάγκη επαναλειτουργίας του είναι σημαντική, καθώς το να «παλεύει ο καθένας μόνος του», δεν είναι αρκετά κερδοφόρο, ούτε ευχάριστο για τους μικροκαλλιεργητές της περιοχής. Σύμφωνα με τον Λάμπη, είναι απαραίτητη η σύσταση ομάδων παραγωγών, ώστε να μη λειτουργούν ατομικά.

Στο Φόδελε ευδοκμεί η ενδημική ποικιλία πορτοκαλιού «σουλτανί». Αυτή τη στιγμή οι πορτοκαλιώνες της περιοχής δεν αποδίδουν τα μέγιστα των δυνατοτήτων τους, αποτελώντας ένα συντελεστή λανθάνοντος δυναμικού. Τα πορτοκάλια μαζί με τα παράγωγά τους θα μπορούσαν να αναζωπυρώσουν την οικονομία του χωριού. Στο χωριό διαπιστώσαμε ότι υπάρχουν πολλές χαρουπιές, ωστόσο κανείς κάτοικος δεν ασχολείται με την καλλιέργειά τους, αντιθέτως, υπάρχουν ορισμένοι παραγωγοί από άλλα μέρη που τις εκμεταλλεύονται. Το ίδιο συμβαίνει και με τα μελίσσια. Το κλίμα της περιοχής είναι πρόσφορο για μελισσοκομεία, ωστόσο αυτή δεν αποτελεί μία από τις ασχολίες των ντόπιων κατοίκων. Τα μελίσσια γύρω από τον οικισμό ανήκουν σε ξένους παραγωγούς.

Στο Φόδελε παράγουν ρακή και σύμφωνα με το Λάμπη, ο πρόεδρος του πολιτιστικού συλλόγου έχει ένα μεγάλο καζάνι από καλή ρακή την οποία μοιράζεται με τους συμπολίτες του. Στο δρόμο που διασχίζει το χωριό, στη σκιά των δέντρων πωλούν κάποιες γυναίκες μεγάλης ηλικίας μπουκαλάκια με ρακή και βάζα με μέλι. Όταν πλησίασα για να αγοράσω, μου είπαν με περηφάνεια « Η ρακή είναι δικής μας παραγωγής».

Οι περισσότεροι κάτοικοι του χωριού, άνδρες στην πλειοψηφία τους καθώς λιγότες είναι οι γυναίκες που εργάζονται, απασχολούνται τους θερινούς μήνες στο ξενοδοχείο που βρίσκεται στην παραλία Φόδελε, για το λόγο αυτό, το μεγάλο ξενοδοχειακό συγκρότημα είναι ζωτικής σημασίας για τους κατοίκους. Ωστόσο, θέσεις εργασίας παρέχουν και τα ξενοδοχεία στη γειτονική Αγία Πελαγία. Τους υπόλοιπους μήνες, οι ντόπιοι ασχολούνται με την καλλιέργεια (κηπευτικών, πορτοκαλιών) και την κτηνοτροφία (πρόβατα και κατσίκια). Στα σύντομα σχέδια του ιδιοκτήτη του ξενοδοχείου στην Παραλία Φόδελε είναι να επεκτείνει την επιχείρησή του κατά 100 σουίτες πολυτελείας, όπως και να αναβαθμίσει το αγκυροβόλι που ήδη υπάρχει ακριβώς έξω από το ξενοδοχείο ώστε να υποδέχεται τα ιδιωτικά σκάφη των πελατών του. Το συγκεκριμένο target group επισκεπτών και η επέκταση του τουριστικού θέρετρου δεν προβλέπεται να ωφελήσει το σύνολο του χωριού, καθώς ο χώρος που δραστηριοποιούνται περιορίζεται στις ανέσεις που τους προσφέρονται εντός των ορίων του ξενοδοχειακού συγκροτήματος και της μαρίνας.

Στην είσοδο του χωριού υπάρχει το κατάστημα ενός γεωπόνου, τον οποίο επισκέπτονται οι καλλιεργητές του χωριού. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Λάμπη, οι παραγωγοί δεν είναι δεκτικοί στον εκσυγχρονισμό των μεθόδων και των μέσων καλλιέργειας που χρησιμοποιούν, αλλά προτιμούν τον πατροπαράδοτο τρόπο που διδάχθηκαν από τις οικογένειές τους, γεγονός που τους εμποδίζει να εξελιχθούν.

Η πλειοψηφία των κατοίκων του Φόδελε είναι ελληνικής καταγωγής, ωστόσο υπάρχουν κι άνθρωποι από τα Σκόπια, το Πακιστάν, τη Σερβία και την Αλβανία, οι οποίοι έχουν ενσωματωθεί πλήρως στην κοινότητα με τις οικογένειές τους.

Για την αύξηση του πληθυσμού του Φόδελε, σύμφωνα πάντα με τον ίδιο, χρειάζονται υποδομές και περισσότερες επιχειρήσεις, ώστε η καθημερινότητα να είναι πιο εύκολη και οι άνθρωποι να μπορούν να εργάζονται.

Το χωριό παρέχει στους κατοίκους του τα απαραίτητα για την καθημερινή ζωή, γι' αυτό και οι κάτοικοι δεν πηγαίνουν καθημερινά στο Ηράκλειο, την πλησιέστερη, στο Φόδελε, μεγάλη πόλη. Ο κύριος λόγος που πηγαίνουν οι άνθρωποι στο Ηράκλειο είναι για δραστηριότητες των παιδιών, καθώς το Φόδελε δεν έχει εγκαταστάσεις για παιδικές ασχολίες και αθλητισμό. Τις ανάγκες ιατρικής περίθαλψης καλύπτει ο αγροτικός ιατρός που επισκέπτεται το χωριό μερικές ημέρες κάθε εβδομάδα στο ειδικό ιατρείο που στεγάζεται στο κέντρο του Φόδελε, όπως και το φαρμακείο που λειτουργεί στην είσοδο του χωριού. Οι νυχτερινές έξοδοι των κατοίκων έχουν προορισμό συνήθως την Αγία Πελαγία ή το Ηράκλειο, μιας και το χωριό δε διαθέτει νυχτερινά κέντρα και μπαρ, ωστόσο έχει καφετέριες και ταβερνάκια.

Μία από τις σημαντικότερες ανάγκες για το Φόδελε σύμφωνα με το Λάμπη και το Μανώλη, είναι η δημιουργία ενός πολυχώρου, ο οποίος θα φιλοξενεί διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις (γιορτή πορτοκαλιού, γάμους, βαφτίσεις), θεατρικά έργα, μαθήματα παραδοσιακών χορών, τα οποία έχουν τη μεγαλύτερη ζήτηση, μαθήματα αγγλικών (για το σκοπό αυτό έρχεται μερικές φορές την εβδομάδα μία δασκάλα στο χωριό), μαθήματα καλλιτεχνικών, τις συνελεύσεις της κοινότητας και οτιδήποτε άλλο κρίνεται απαραίτητο από τους κατοίκους.

Η απόκτηση χώρου για δραστηριότητες των παιδιών είναι προτεραιότητα της κοινότητας, καθώς τα ζευγάρια αποκτούν 2-6 παιδιά. Στο Φόδελε λειτουργεί ένα τριθέσιο δημοτικό σχολείο και νηπιαγωγείο. Οι έφηβοι πηγαίνουν γυμνάσιο και λύκειο στο Ηράκλειο και κατά βάση σταματούν την εκπαίδευσή τους εκεί. Όσοι μετακομίζουν σε άλλη πόλη για την τριτοβάθμια εκπαίδευσή τους, συνήθως δεν επιστρέφουν να ζήσουν στο χωριό. Οι περισσότεροι νέοι που εγκαταλείπουν το Φόδελε, επιλέγουν να μετακομίσουν μόνιμα στο Ηράκλειο.

Κατά τη διάρκεια της συζήτησης με το Λάμπη και το Μανώλη ακουγόταν συχνά η αντωνυμία «δικό μας». Αυτή, άλλοτε αφορούσε ανθρώπους, άλλοτε, κτίρια, έσοδα, καλλιέργειες, γη. Στην αρχή νόμιζα πως ήταν αδικαιολόγητα κτητικό με πράγματα που δεν τους ανήκουν στην πραγματικότητα, μου ακουγόταν υπεροπτικό και αλαζονικό, γι' αυτό και το σχολίασα, ωστόσο δεν με κατάλαβαν. Γι' αυτούς δεν ήταν κάτι περίεργο, ούτε αλαζονικό. Σύντομα έγινε κατανοητό ότι η κοινότητα είναι μια μεγάλη ομάδα, ή ακόμα πιο σωστά, μια μεγάλη οικογένεια, η οποία διεκδικεί τα δικαιώματά της στο χώρο, ώστε να εξασφαλίσει την παρουσία της στο πέρας του χρόνου, υπερασπίζεται, βοηθά και προωθεί τους ανθρώπους της και κάθε τους προσπάθεια. Η φράση «δικό μας», τους δίνει ταυτότητα, τους συσπειρώνει και τους κάνει πιο δυνατούς, ώστε αποτελεσματικά να υπερασπίζονται τα συμφέροντά τους, αλλά και εκείνα της γης την οποία κατοικούν και νοιάζονται περισσότερο από κάθε άλλον.

Το Μουσείο του Δομνίκου Θεοτοκόπουλου, η Παναγία του Φόδελε, ο Μονή του Αγίου Παντελεήμωνος και ο Ποταμός Παντομάτρης είναι τα ενεργά σημεία ενδιαφέροντος, τα οποία ελκύουν επισκέπτες στο Φόδελε, ένα κατ' εξοχήν τουριστικό χωριό της ελληνικής επαρχίας. Τα προβλήματα που εμποδίζουν την αύξηση της επισκεψιμότητας του χωριού είναι η κακή κατάσταση στην οποία βρίσκεται το ποτάμι στο σύνολό του, η κυκλοφοριακή συμφόρηση εντός του χωριού, η συσσώρευση σταθμευμένων αυτοκινήτων, η απουσία υποδομών ώστε να είναι εφικτή η πρόσβαση λεωφορείων και η καταστροφή του παραλιακού μετώπου από τον ΒΟΑΚ, η κατασκευή του οποίου χώρισε το χωριό σε δύο μέρη, το Φόδελε και την Παραλία Φόδελε. Για τους παραπάνω λόγους, κρίνονται απαραίτητες η αποκατάσταση του ποταμού και η επέκταση της παραποτάμιας διαδρομής, διότι ένα μικρό μόνο τμήμα της είναι προσπελάσιμο αυτή τη στιγμή, μονοδρομής εντός του οικισμού, ασφαλοδρόμηση και διεύρυνση των δρόμων που οδηγούν στο μουσείο του Δ. Θεοτοκόπουλου.

Κατά τη διάρκεια των συζητήσεών μας με το Λάμπη, αναφερθήκαμε στα έσοδα της κοινότητας τα οποία αν και δεν είναι αρκετά για την κάλυψη των αναγκών του οικισμού, ανέρχονται στις 50.000 ευρώ ετησίως. Ο οικισμός μεταξύ άλλων λαμβάνει χρήματα από το ενοίκιο ακινήτων στο Ηράκλειο τα οποία κληροδοτήθηκαν στην κοινότητα από εύπορους κατοίκους του. Το παλιό ξενοδοχείο «Αίγυπτος», τμήμα του οποίου είναι εγκαταλελειμμένο και χρίζει ανακαίνισης, όπως και ο «Κρητικός» φούρνος στα λιοντάρια αποφέρουν ένα σημαντικό ποσό στο Φόδελε.

Στη γύρω περιοχή έξω από το Φόδελε υπήρχαν 7 κουλέδες, αν και δεν σώζονται όλοι και κατά μήκος του ποταμού 16 νερόμυλοι, οι οποίοι έχουν καταστραφεί ολοσχερώς. Διάσπαρτα στην οροσειρά Ψηλορείτη υπήρχαν επίσης πολυάριθμα μικρά πέτρινα μητάτα, στα οποία έμεναν βοσκοί και στο πέρας των αιώνων, ενάντια στους κατακτητές της Κρήτης κατάφεραν να γράψουν τις δικές του ηρωικές ιστορίες. Λίγο έξω από το Φόδελε, σε μια κορυφή του Ψηλορείτη, σε στρατηγικό σημείο, στη θέση μιας παλιάς γερμανικής βάσης βρίσκεται μια σύγχρονη βάση του ΝΑΤΟ.

Η απαρχή του οικισμού είναι βέβαιο ότι έχει ρίζες τουλάχιστον από την περίοδο της Ενετοκρατίας, όταν ενετικά στρατεύματα κατέλαβαν το νησί το 1205. Ωστόσο, υπάρχουν μαρτυρίες για έναν προϊστορικό μινωικό οικισμό με το όνομα «Παντομάτριον», ομώνυμος δηλαδή με τον ποταμό που διασχίζει το Φόδελε, για το λόγο αυτό ενδέχεται η ιστορία του οικισμού να μετρά έως και 5000 χρόνια. Ο σημερινός οικισμός είναι το αποτέλεσμα της ένωσης μικρότερων οικισμών που προϋπήρχαν στην περιοχή και κυκλώνονταν από τις διακλαδώσεις του δέλτα του ποταμού Παντομάτρη, γι' αυτό και η πρότερη ονομασία του δεν ήταν Φόδελε, αλλά Μεσοποταμία.

Τα κυριότερα θέματα της Κοινότητας του Φόδελε, ο σχεδιασμός και το όραμα για την ανάπτυξή της.

Σύμφωνα με την επιστολή του προέδρου Χαράλαμπου Παντερή, οι άξονες - οδηγοί για μια πολύπλευρη και ουσιαστική ανάπτυξη του οικισμού είναι οι εξής:

ΑΞΟΝΑΣ Α – ΙΣΤΟΡΙΑ / ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ / ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ

Μουσείο Θεοτοκόπουλου.

Να αποτελέσει ένα κέντρο πολιτισμού.

να καθιερωθεί ένα ετήσιο πολιτιστικό φεστιβάλ με πλήθος εκθέσεων, εκδηλώσεων, ομιλιών, συνεδριών και συναυλιών.

Να συνεργάζεται με κάθε αρμόδιο και συναρμόδιο φορέα, για την ανάπτυξη της οικουμενικότητας του έργου του Δομνίκου Θεοτοκόπουλου (Σχολές καλών Τεχνών, Galleries, κ.α.)

Πολιτιστικό Κέντρο Φόδελε.

Έγκαιρη υλοποίησή του και άμεση σύνδεσή του με το Μουσείο Θεοτοκόπουλου.

ένταξη συνεργασιών με σχολή καλών Τεχνών και παραχώρηση αίθουσας εντός του κτιρίου για την δραστηριοποίηση της.

Να διαθέτει υποδομές υλοποίησης πολιτιστικών και λοιπών εκδηλώσεων και παραστάσεων, υλοποίηση Δράσεων και γεγονότων πανελληνίας εμβέλειας, ώστε να προσελκύει ανθρώπους του πνεύματος και του καλλιτεχνικού χώρου (Χορωδίες, Συγγραφείς, Θεατρικές Ομάδες), γεγονός που θα συμβάλλει στην πνευματική καλλιέργεια και ανάταση των ντόπιων.

Ιερά Μονή Αγίου Παντελεήμονα.

Να αναδειχθεί η ιστορικότητα της Μονής, ο πνευματικός και θρησκευτικός της ρόλο

Να αποτελέσει και έναν χώρο πολιτιστικής δημιουργίας και καλλιτεχνικής έκφρασης.

Σε συνεργασία με την Ιερά Αρχιεπισκοπή Κρήτης να ιδρυθεί μια «σχολή Αγιογραφίας» και λοιπές δραστηριότητες τμημάτων (Πατριαρχική Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Κρήτης, Σχολές Ψαλτικής, Τμήμα Νεότητας, Μουσείο Χριστιανικής Τέχνης, Εργαστήριο Υφαντικής κ.α.)

ΑΞΟΝΑΣ Β- ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ / ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ποτάμι.

Ολοκληρωμένη μελέτη οριοθέτησης και ανάδειξης της κοίτης και των όχθων του ποταμιού καθ' όλο το μήκος εντός και εκτός οικισμού, από το αλύλλιο έως και την παραλία.

να οριοθετηθεί το Αλύλλιο

Να τοποθετηθούν εκσυγχρονισμένες υποδομές υποδοχής κοινού και όλα τα απαραίτητα μέσα (πυρανίχνευσης, πυρασφάλεια, υποδομές WC).

Να πραγματοποιηθεί εκτεταμένη παρέμβαση εντός του οικισμού, ώστε να αποκτήσει πλέον οριστική και ουσιαστική μορφή και διαρρύθμιση ο εντός του οικισμού κοινόχρηστος χώρος.

Να δημιουργηθεί μια ενιαία πεζοπορικής - φυσιολατρικής διαδρομής καθ' όλο το προαναφερόμενο μήκος, με κατάλληλη καλαίσθητη διαμόρφωση (ποτάμι, γεφυράκια, παγκάκια, πλήρη μελέτη φωτισμού κτλ). Η συγκεκριμένη Παρέμβαση να γίνει σε συνεργασία με το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας και κάθε άλλη εμπλεκόμενη υπηρεσία, για την προστασία της βιοποικιλότητας της περιοχής αλλά και την ανάδειξη της. Μια διαδρομή τριών περίπου χιλιομέτρων είτε από τον Οικισμό μας προς την Θάλασσα είτε από την Θάλασσα προς το Οικισμό.

ΑΞΟΝΑΣ Γ. ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

Υδρευση – Άρδευση.

Να πραγματοποιηθεί μια ολοκληρωμένη μελέτη της περιοχής όσον αφορά τον υδροφόρο ορίζοντα και την γεωμορφολογία της περιοχής. να σχεδιαστούν εποικοδομητικές λύσεις για την εξοικονόμηση του ύδατος και την μεγιστοποίηση των οφελών από αυτήν.

Να σχεδιάσουν μικρής εμβέλειας έργα (φράγματα, λιμνοδεξαμενές) που θα αποφορτίσουν τις ανάγκες της περιοχής και τα σημερινά προβλήματα (υψηλό κόστος νερού, αποπληρωμή συσσωρευμένων χρεών).

ΑΞΟΝΑΣ Δ. ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΙΣΡΟΕΣ

Κτίριο Καλοκαιρινού (παλιό ξενοδοχείο Αίγυπτος).

να ενταχθεί σε ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανακατασκευής, ούτως ώστε να καταστεί και πάλι λειτουργικό και κατ' επέκταση τελεσφόρο.

Παραγωγή Εσπεριδοειδών.

Να δοθούν στους παραγωγούς όλα τα απαραίτητα εργαλεία, τόσο για την ανάπτυξη των καλλιεργειών τους, όσο και για τις διεξόδους πώλησης της σοδειάς τους.

Να εφαρμοστεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο υποστήριξης αυτής της δραστηριότητας με συνεχή παρακολούθηση ειδικών (Γεωπόνους, εδαφολόγους), με ημερίδες αλλά και ουσιαστική εξατομικευμένη στήριξη.

Να ενημερωθούν οι παραγωγοί για τις επιχορηγούμενες δράσεις και για την δυνατότητα συλλογικών προσπαθειών

Να επιτευχθεί συνεργασία το Μεσογειακό Πανεπιστήμιο Κρήτης και το τμήμα Φυτικής Παραγωγής για την μελέτη της καλλιέργειας εσπεριδοειδών και το μικρόκλιμα της περιοχής μας (Επιχορηγούμενα Ερευνητικά προγράμματα)

Στρατιωτικό Φυλάκιο Βασιλικού – Κεραίες Ραδιοεπικοινωνιών.

Να αποσαφηνιστεί να κοινοποιηθεί στους πολίτες μας το καθεστώς ιδιοκτησίας και τα μνημόνια συνεργασίας των χώρων του «Στρατιωτικού Φυλακίου Βασιλικού» και των εγκατεστημένων υποδομών ραδιοεπικοινωνιών από κάθε εμπλεκόμενο μέρος.

Να εκπονηθούν ειδικές μελέτες επιπτώσεων, ώστε να διασφαλιστεί η Δημόσια υγεία, αλλά και κάθε παράμετρος που διέπει την λειτουργία του συνόλου αυτών των υποδομών.

Να αποδώθει στην Κοινότητα και κατ' επέκταση στην τοπική κοινωνία κάθε όφελος που τυχόν μπορεί να προκύψει από την υπάρχουσα αλλά και μελλοντική χρήση αυτών των χώρων και υποδομών.

Χωματερή «Πέρα Γαλήνοι».

Να κοινοποιηθούν οι μελέτες Περιβαλλοντικών επιπτώσεων και συμβάσεων του συγκεκριμένου χώρου, όπως και η διεξοδική μελέτη και έκθεση τήρησης αυτών, από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (εργολάβους κτλ).

να διασφαλισθεί η απόλυτη τήρηση της Νομιμότητας, η ορθή και δίκαιη απόδοση των απαραίτητων αντισταθμιστικών οφελών που ανακύπτουν.

Ενεργειακή Σύνδεση Κρήτης. (εγκατάσταση καλωδίου του ΔΕΔΗΕ και την ενεργειακή διασύνδεση του Νησιού μας με την Ηπειρωτική Ελλάδα)

Η Δημοτική αρχή και τα συναρμόδια Υπουργεία να ενημερώσουν εγκαίρως και αναλυτικά για κάθε σχεδιαζόμενο έργο και για κάθε σχετική παράμετρο.

Να τηρηθεί η Ευρωπαϊκή Νομοθεσία και όλες οι σχετικές παράμετροι (Μελέτες Εγκατάστασης, Περιβαλλοντικές Μελέτες, Μελέτες επιπτώσεων

Να αποδοθεί στην κοινότητα ένα εκτεταμένο πλαίσιο αντισταθμιστικών οφελών με εμπροσθοβαρή χαρακτήρα, που θα καθοριστούν με σαφήνεια σε προγενέστερο χρόνο από αυτόν την υλοποίησης του έργου.